

דבר הכנסת

15

טו/ מושב ראשון ישיבות ל"ח - מ' / ז' - ט' בטבת התשמ"ה / 31 בדצמבר 1984 - 2 בינואר 1985

הישיבה השלושים-ושמונה של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, ז' בטבת התשמ"ה (31 בדצמבר 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:01

א. ברכת יושב-ראש הכנסת לעדה הנוצרית בישראל לקראת שנת 1985

— אזרחים, תושבים, אורחים ושגרירים — ולאחל להם, לבתיהם ולמשפחותיהם שנת בריאות, ולכולנו שנת רגיעה ושנת שלום.

היו"ר ש' הלל: חברי הכנסת, בפתיח הדברים: אנו נמצאים היום — לפי הלוח הגריגוריאני — בסיומה של שנת 1984 וערב שנת 1985, ואני רוצה לשלוח מעל דוכן זה ברכה לכל הנוצרים בישראל

ב. הודעת יושב-ראש הכנסת על הרכבה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה

שבדשימה הם נציגי המפלגות כפי שקיבלנו אותם מהמפלגות. מי שיש לו טענה בעניין זה, יפנה אותה למפלגתו.

להלן רשימת חברי הוועדה:

א. סיעת הליכוד

חברי הוועדה	ממלאי-מקום
1. ח"כ דן מרידור	מר מאיר הלר
שד' כן-ממון 17,	רח' אלפסי 11,
ירושלים.	ירושלים.
2. מר עדי הלפרין	מר רפי דואק
כצנלסון 15,	רח' גיסין 3,
תל-אביב.	ראשון-לציון.
3. מר מתתיהו דרובלס	מר יהודה בורוכוב
מבואות בית-ה,	אחדות העבודה 1,
ד. 3. האלה.	גבעתיים.
4. מר' שלום כהן	
אחימאיר 19,	
רמת-גן.	
5. מר מריאן גריסור	מר אשר ברזילי
רוטשילד 93,	שד' הרצל 110/26,
ראשון-לציון.	ירושלים.
6. מר ראובן דיבלין	מר אברהם יהב
בן יהודה 3,	שד' נורדאו 15,
ירושלים.	באר-שבע.
7. מר רובין פינקלשטיין	מר אברהם בורטנשטיין
העמק 9, כפר-סבא.	כפר-מישר 76850.
8. מר רפאל הצבי	מר יעקב גיספאן
הגפן 5,	309/73, גילה,
זכרון-יעקב.	ירושלים.
9. ח"כ יצחק זיגר	מר יוסי רעני
ת.ד. 73,	זלמן שניאור 6,
סביון.	תל-אביב.
10. מר ויקטור שהרכני	מר אמנון כן-ערם
דיזינגוף 222,	ת.ד. 3359,
תל-אביב.	ירושלים.

היו"ר ש' הלל: חברי הכנסת, אני מתכבד להודיע על הקמתה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה והרכבה. כפי שמתבקש על-ידי החוק. דומני שיש אפילו איחור מסוים בלוח התאריכים, והוא נגזר עקב השינוי שחל במועדי הבחירות על-פי החוק.

בהתאם לסעיף 23(א) ובהסתמך על סעיפים 15(א), 16(א), 16(ב), 16(ג), 16(ד) ו-16(ה) וסעיף 17(א) (ב) לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), התשכ"ט-1969, הריני מכריז על הקמתה של ועדת הבחירות המרכזית לכנסת השתיים-עשרה.

יושב-ראש הוועדה — המשנה לנשיא בית-המשפט העליון, השופט מרים בן-פורת, וממלא-מקומה — שופט בית-המשפט העליון מנחם אלון.

הרכב הוועדה מונה לפניכם בכתב, ואתם בוודאי תפסו אותי מן הצורך לקרוא את כל שמות חברי הוועדה על סיעותיהם.

מאיר כהן-אביב (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, עברתי על רשימת חברי הוועדה, ואני רואה שחיפה אינה קיימת על מפת מדינת ישראל, כי אין שום נציג מחיפה בוועדת הבחירות המרכזית.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר ש' הלל:

גם לך יש הערה?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

כן.

היו"ר ש' הלל:

איפה אתה גר?

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

בכפר-סבא. ואני מוחה על כך שאין אף נציג אחד מכפר-סבא.

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת מאיר כהן-אביב, כאשר נעבור שיטת בחירות אזוריות, החלוקה תהיה לפי מחוזות ואזורים וערים — חיפה, פתח-תקווה וכפר-סבא. בינתיים, כידוע לכם, אנו נוהגים על-פי שיטת הבחירות היחסיות הכלליות הארציות, והשמות

ה. סיעת חזית דתית לאומית, המזרחי, הפועל המזרחי ובלתי מפלגתיים

1. מר יהודה אלינסון
מר צבי ברנשטיין
רח' ז'בוטינסקי 12,
אלוף שדה 51,
תל-אביב.
ירושלים.

ו. סיעת חזית דמוקרטית לשלום ולשוויון —
המפלגה הקומוניסטית הישראלית (רק"ח)
פנתרים' שחורים וחוגי ציבור יהודים וערבים

1. מר יורם גוז'נסקי
מר זאחי כרכבי
הרב לוי 8,
רח' קיסריה 6א,
תל-אביב.

ז. סיעת ש"ס — התאחדות הספרדים שןמרי תורה

1. הרב אריה דרעי
מר וידל בוטון
רמות ג' 320/1,
רח' טולדינו 2,
ירושלים.
בני-ברק.

ח. סיעת ר"צ — התנועה לזכויות האזרח ולשלום

1. מר גבי דאו
מר דדי צוקר
רח' דוד 2, נחלאות,
ירושלים.
ירושלים.

ט. סיעת שינוי — מפלגת המרכז

1. מר דוד סימון
מר גבי אירנה מנור
כוסתנאי 11,
קדיש לוז 2,
ירושלים.
ירושלים.

י. סיעת הרשימה המתקדמת לשלום

1. כמאל דאהר, עו"ד
יוסף ברר, עו"ד
רח' 705, נצרת.
דן שדה, בית 821,
זכרון-יעקב — 30900.

יא. סיעת אגודת ישראל — יהדות התורה

1. הרב יהושע פולק
רח' הטורים 9,
הרב יעקב ליצמן
רח' אבן האזל 7,
ירושלים.
ירושלים.

יב. סיעת מורשה — מצ"ד פא"י

1. ח"כ חיים דרוקמן
ח"כ אברהם ורדיגר
מרכז שפירא 79411,
סורוצקין 16, ירושלים.

יג. סיעת תמ"י — תנועת מסורת ישראל

1. מר יהורם בן-שלום
שמאל הנציב 36,
עוזיאל חזן, עו"ד
נחניה.

יד. כך

1. מר משה נימן
מר ברוך מרזל
מצפה יריחו, ד.ג.
בקעת יריחו.
חברון.

טו. סיעת אומץ — להבראת המשק

1. מר זלמן שובל
רח' שרת 78,
תל-אביב.

11. מר אליהו פסטרנק
הרא"ה 21א,
בלפור 13,
ירושלים.
רמת-גן.

ב. סיעת המערך

חברי הוועדה

1. ח"כ רפי אדרי
רח' לנדאו 24,
הרצליה — 46594.
מר שמעון שטרייט
רח' התקופה 16,
ירושלים.

2. מר יהודה חשאי
רח' עמק חפר 26,
נחניה 42242.
ח"כ רב בן-מאיר
רח' יהודה הנשיא 39,
תל-אביב.

3. מר צבי יפה, עו"ד
רח' דובנוב 25,
תל-אביב.
מר אהוד גרא
רח' ארלוזורוב 63,
תל-אביב.

4. מר אברהם גיבלבר
קיבוץ אפק,
דואר אפק 30042.
מר גרעון אקהאוז
בני אפרים 308,
תל-אביב.

5. מר ישעיהו אתגר, עו"ד
דרך חיפה 5,
תל-אביב 64929.
מר דני אלדר
העוגן 1,
כפר-טבא.

6. מר יהודה ויסמן
דרך חיפה 5,
תל-אביב 64929.
מר שמעון בן-יעקב, עו"ד
רח' פתחיה 41,
תל-אביב.

7. מר נתן ענבר,
רח' רבינא 17,
תל-אביב 69395.
מר רוני פינשטיין
רח' הבנאי 29,
ירושלים.

8. מר מרדכי דמחי
קרית 14,
בת-ים 59502.
מר שלום מליחי
מושב אורה 10,
90880.

9. מר אמנון לורך
שלומציון המלכה 11,
ירושלים.
מר אריה שומר
רח' רבינא 5,
תל-אביב.

10. ח"כ בנימין בן-אליעזר
רח' טהון 5,
ראשון-לציון.
ח"כ יצחק פרץ
רח' המעפיל 69,
דימונה — 8600.

ג. סיעת מפ"ם

1. מר יהודה שליון
קיבוץ להבות-הבשן.
ח"כ חייקה גרוסמן
קיבוץ עברון,
ד.ג. אשרת.

2. מר חיים אונגר
רח' נוסבאום 7,
תל-אביב.
ח"כ יאיר צבן
רח' בועז 15,
רמת-גן.

ד. סיעת התחיה-צמח

1. מר ישראל מידד
שילה, ד.ג. אפרים
44807.
מר רמי מיכאל
החלוץ 17,
ירושלים.

2. גב' דינה טולדנו
בראזני 311/28,
תלפיות מזרח, ים.
מר פנחס בן-אור
פטרסון 5,
ירושלים.

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם — הצעת חוק העונשין (תיקון). התשמ"ה — 1984. מאת חבר הכנסת מאיר כהן-אביד: הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון). התשמ"ה — 1984. מאת חבר הכנסת אהרן אבוחצירא.

היו"ר ש' הלל:
הודעה למזכיר הכנסת.
מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות יושב-ראש הכנסת. הנני מתכבד להודיע, כי הונחו על שולחן הכנסת:

ד. שאלות ותשובות

להלן הקריטריונים הקיימים: יש להתחשב בנושאים המעניינים את ציבור האספנים באותה עת: יש להתחשב במאורעות לאומיים ובין-לאומיים וכן במאורעות ובמפעלים ממלכתיים בעלי משמעות חרפהמית: יש להימנע מנושאים העלולים לגרום קשיים מיוחדים בביצוע: יש לשמור על איוון התוכנית השנתית מבחינת נושאי הבולים וכן לדאוג לרבגוניות: יש להימנע מציון מאורעות אשר אינם מתייחסים ליובלות המקובלים במסורת היהודית: יש להימנע ככל האפשר מהוצאת בול למאורע או למפעל שהוקדש לו בול בעבר, או שעשוי לשמש תקדים ולחייב את משרד התקשורת להוצאת בולים דומים בעתיד הקרוב.

2. להלן הנושאים שלהם מוקדשים כולי ישראל בשנת 1984/85: יום הויכוח לחללי צה"ל: יובל הסדרות העובדים הלאומית: אולימפיאדת לוס-אנג'לס: יובל הג'וינט: ראש-השנה התשמ"ה — נשים בתנ"ך: המושב — נהלל: ספרות ילדים: יום המוון העולמי: ראשית התעופה בארץ-ישראל: עופות מתקופת המקרא — "נשרי שמים": אישים — י"ל פינסקר, א' וינגייט, ד' וולפסון, הרב הרצוג: וכן בולי עתודה.

הנושאים המתוכננים לשנת התקציב 1985/86 הם: יום הויכוח לחללי צה"ל: תערוכת בולים עולמית "ישראל 85" — גיליונות מזכרת: דף מעוטר מספר בראשית עתיק (ספריית שוקן): ממצאים ארכיאולוגיים: שלוש הדרות בירושלים: הקיבוץ: ראש-השנה התשמ"ו — כלי המשכן: האחות: כולי טבע — אלמוגים: שנת הנוער הבין-לאומית: יובל "קול ישראל": בול הרכמן לכבוד יובל התזמורת הפילהרמונית: כולי אישים: וכולי עתודה.

120. משלוח מברקים לחברון
חבר הכנסת מ' כהנא שאל את שר התקשורת ביום י"ח בחשוון התשמ"ה (13 בנובמבר 1984):

כ"ב באוקטובר 1984 ביקשתי ממזכירי לשלוח מברק לרב יהודי הגר בחברון. במברקה הוסבר, שמברק לחברון ניתן לשלוח באותיות לטיניות או בערבית כלבד, ויאלו המפקת על המברקה הוסיף ואמר: כי יש לשלוח את המברק דרך קריית-ארכע כי השליח הערבי לא יעביר את המברק ישירות.

אודה לך אם תשיב לי:

1. מדוע לא ניתן לשלוח מברק בעברית בשטח הנמצא בשליטת מדינת ישראל?
2. מדוע לא עושים שאפשר יהיה לשלוח מברקים ליהודים הגרים בחברון ישירות לביתם שבחברון?

שר התקשורת א' רובינשטיין:
1. יהודה ושומרון אינם חלק ממדינת ישראל, והמשפט הישראלי לא התחל עליהם. שירותי הדואר בשטחים אלה מופעלים על-ידי המנהל האזרחי על-פי החוק הישראלי.

עובדי הדואר בערים הערביות, לרבות חברון, הם חושבי המקום ורובי ערביי כלבד. יש ביכולת העובדים גם להעביר מברקים בשפה האנגלית. לרבות כיחוב עברית באותיות לטיניות.

היו"ר ש' הלל:
חברי הכנסת. אנו עובדים לסעיף הבא בסדר-היום: שאלות ותשובות.

אני מתכבד להזמין את שר התקשורת להשיב על כמה שאלות, ולראשונה על שאלתא מס' 77 של חבר הכנסת יצחק ארצי. אינני רואה את חבר הכנסת ארצי באולם. אתה יכול לקרוא את התשובה או להעבירה לפרוטוקול.

שר התקשורת א' רובינשטיין:
אני מבקש להעביר את התשובה לפרוטוקול.

77. בחירת האיש והנושאים שמוקדשים להם בולים

חבר הכנסת י' ארצי שאל את שר התקשורת ביום ה' בחשוון התשמ"ה (31 באוקטובר 1984):

אבקשך להשיב לי מעל במת הכנסת:

1. לפי אילו כללים וקריטריונים נבחרים האיש והנושאים אשר להם מקדישים בולים מיוחדים?
2. מה היא רשימת הנושאים שתוכנן להקדיש להם בולים מיוחדים בשנתיים הבאות?

תשובת שר התקשורת א' רובינשטיין:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. א. נושא הבולים לזכר אישים הוא רגיש מבחינה ציבורית. ההחלטות מתקבלות בממשלה לאחר דיון בוועדת השרים לענייני טקסים וסמלים. זאת בהבדל משאר נושאי הבולים, שלגביהם מתקבלות ההחלטות הסופיות בוועדת השרים לענייני טקסים וסמלים.

אין קריטריונים קבועים מראש להנפקת כולי אישים. מלבד הכלל שאין מנפיקים כולי אישים בעודם בחייהם. כמו כן קיים נוהג להנפיק בולים לזכר נשיאי המדינה וראשי ממשלה שהלכו לעולמם.

ההחלטות לגבי כולי אישים התקבלו במשך השנים בדרך כלל בהתאם לנסיבות.

המנמה היא שלא להנפיק יותר משלושה עד ארבעה כולי אישים לשנה. יש להבין שבכולי אישים לא קיימת כל אפשרות לצאת חובת כל מציעי ודורשי הנפקת בולים.

לאחר שהתקבלו והצטברו במשך השנים הצעות רבות לכולי אישים הוקמה ועדת פרופסורים, בראשות הפרופסור י' נדבה, והיא הגישה המלצות לתוכנית ארוכת-טווח לכולי אישים. המלצות אלה מונחות עתה על שולחנה של ועדת השרים לענייני טקסים וסמלים.

כ. לגבי הנושאים של כולי ישראל, מלבד אישים, ההחלטות הסופיות מתקבלות כאמור בוועדת השרים לענייני טקסים וסמלים. מדי שנה מתכנסת ועדת תכנון בין-משרדית, ולפניה מוצגות כל ההצעות שהתקבלו מן הציבור. הוועדה מגישה לשר התקשורת המלצה לתוכנית-נושאים מאוזנת להנפקת בולים בשנה נתונה.

ואכן, משרד התקשורת מתכוון להביא לפני הממשלה בקרוב את חוק הרשות העצמאית לשידורי רדיו וטלוויזיה, העוסק לא רק בערוץ השני אלא גם בהקמתן של תחנות רדיו ואזוריות מקומיות וגם בביטול האפליה הבלתי-מוצדקת הזאת בין צורות יישוב שונות, כך שלרשויות המקומיות יינתן הרשיון לאפשר מערכת טלוויזיה בכללים להנאת התושבים ולרווחתם.

289. מימוש ההחלטה להקים את מחוז הדרום

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר התקשורת ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

זמן קצר לפני שקמה חברת "בזק" הוחלט, בצדק, כי יוקם מחוז חדש: מחוז הדרום (נפרד ממחוז ירושלים).

הנני מבקש לדעת:

מדוע לא מונתה עריין הנהלה למחוז חשוב זה, הגדול ביותר מבחינה גיאוגרפית, והיכן עומד העניין בסולם העדיפויות של משרדך ושל חברת "בזק"?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

1. ועדה בלתי תלויה המליצה ביום 5 באפריל 1984 להקים בחברת הבזק ארבעה מחוזות בלבד. המלצה זו אושרה על-ידי השר הקודם, השר צפורי, אשר מינה את הוועדה. דירקטוריון חברת הבזק אישר קביעה זו בהחלטתו.

2. בהמשך המליץ השר הקודם להקים מחוז נוסף באזור הדרום, לאחר השלמת כל יתר השינויים הארגוניים בחברה. גם המלצה זו אושרה על-ידי דירקטוריון חברת הבזק.

3. מתוך הכרה בחשיבות של נתינה לכל תושבי ישראל, גם אלה החיים ביישובים מרוחקים ממרכז הארץ, שירותים באיכות שווה, תפעל חברת הבזק ליישום המלצה הנ"ל.

367. מברקים בעברית ליהודה ולשומרון

חבר הכנסת מ' כהן-אבידב שאל את שר המשטרה ביום ל' בכסליו התשמ"ה (24 בדצמבר 1984):

במדינת ישראל יש אזרחים, שאינם מכירים את האותיות הלועזיות, הלטיניות, וגם לא את השפה הערבית. אזרחים אלה אינם יכולים לשלוח מברק לחברון ולכל מקום ביהודה ובשומרון באותיות עבריות, אולם ניתן לשלוח מברקים למקומות הנ"ל באותיות לטיניות או ערביות.

אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם השפה העברית והאות העברית מוכרות במדינת ישראל?

2. אם התשובה על שאלה 1 חיובית, מדוע נבצר מאזרח במדינת ישראל לשלוח מברק בשפה העברית ובאות העברית לנמענים ביהודה ובשומרון?

3. האם אין בכך פגיעה בשפה העברית ובאות העברית?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

1. התשובה חיובית.

2. נא ראה תשובתי על שאלתך אלה, מאת חבר הכנסת מאיר כהנא, שאותה קראתי לפני כן.

3. התשובה שלילית.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מאיר כהן-אבידב.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אדוני השר, לא השבת על שאלות שאינן זהות לשאלות ששאל חבר הכנסת מאיר כהנא.

2. בחברון קיימת אפשרות לשגר מברקים לתושבים היהודים בשפה העברית, ולשם כך יש לנתב את המברק לקריית-ארבע, תוך ציון השם קריית-ארבע כמען המברק. במקרה זה מסירת המברק לנמען נעשית על-ידי נציג האגודה לפיתוח חברון, המחזיקה בתא דואר בקריית-ארבע.

אני מבקש להוסיף, כי תשובה ברוח זו ניתנה גם על-ידי קודמי, השר צפורי, כנסת הקודמת.

187. פעולתה של תחנת טלוויזיה פירטית

באזור תל-אביב

חבר הכנסת א' ורדיגר שאל את שר התקשורת ביום א' בכסליו התשמ"ה (25 בנובמבר 1984):

בעיתון "מעריב" מיום כ"ד בחשוון התשמ"ה, 19 בנובמבר 1984, נמסר, כי תחנת טלוויזיה פירטית בבבלים מופעלת באזור תל-אביב, וכי נכרתה תעלה לרוחב רחוב בית-צור, כדי למתוח כבלים מתחת לכביש. נאמר, כי בכל יום שישי אחרי חצות מוקרנים סרטי פורנו.

אודה לך אם תשיבני:

האם ידוע לכבודך על קיום תחנת טלוויזיה בלתי חוקית בבבלים, ואם כן — מה בדעת השר לעשות כדי להפסיק את פעולתה?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת ש' וייס)

1. ידוע למשרד התקשורת על כך שעד לפני כשבועיים פעלו בישראל כמה עשרות תחנות שידור טלוויזיה בבבלים.

2. פעילות זו היא בניגוד לחוק הבזק ולפקודת הטלגרף והשידורים מהווים על-פי רוב הפרה של זכויות יוצרים. מרביתם שידורי פורנוגרפיה קשה, שלה חשופים גם ילדים. משרד התקשורת רואה מצב זה בחומרה, מה גם שבמקומות רבים מעורבים בפעילות זו יסודות אלימים ואלמנטים של העולם התחתון.

3. משרד התקשורת נערך במקביל הן לחיסול התופעה והן ליצירת מסגרת חוקית חדשה, שעל-פיה יינתן לשדר טלוויזיה בבבלים על בסיס אזרחי-ישראלי, תוך הקפדה על שורת כללים, ובין היתר יישמרו עקרונות אלה: א. מערכת הכבלים תהא כשיירה להעברת תחנים ולהתחברות בעתיד לרשת ארצית; ב. לא יותרו שידורים חיים, להבדיל מחומר מועתק, אלא במסגרת רשות ציבורית מפקחת; ג. השידור יהיה כפוף לביקורת המועצה הציבורית לביקורת סרטים; ד. יישמרו זכויות היוצרים.

4. משרד התקשורת, בשיתוף עם משטרת ישראל ושלטונות המס, כיצע כשבועות האחרונים פשיטות רבות כרתבי הארץ על מוקדי שידור, ציוד רב הותרם, האחראים נחקרו ומשטרת ישראל פתחה בהליכים להעמידם לדין.

אני רוצה להוסיף על כך, שבמקרים של הרשעות בבתי-המשפט, כאשר הקנסות היו נמוכים, ביקשנו לערער על קולת הקנס כדי להרתיע את העבריינים.

5. גם המוקד שצוין בשאלתך מוכר. לאחרונה הופסקו בו השידורים והנושא מצוי במעקב מתמיד.

ברשות יושב-ראש הכנסת, אני רוצה להוסיף מלה אחת לגבי חברי כנסת שפנו אלי בשאלותיהם בעל-פה בעניין זה. לקיבוצים מותר להקים מערכת של טלוויזיה בבבלים, לרבות שידורים חיים, משום שבחוק הבזק אין איסור על הקמת מערכת כזאת על רשות היחיד, וקיבוץ נחשב לרשות יחיד. מושב, לרבות מושב עובדים, אינו נחשב לרשות היחיד. חברי כנסת רבים, לרבות ראשי עיריות ועיריות, פנו אלי וקבלו על אפליה זו, ואני שותף לדעתם.

היו"ר ש' הלל:
חברי הכנסת, מבחינת השאלות גמרנו את הנושא הזה, ואל תיכנסו עכשיו לדיון מקיף.

אני מודה לשר התקשורת ואני מזמין את שר החקלאות להשיב על כמה שאלות.

140. הקמת יישובים חדשים

חברת הכנסת ג' כהן שאלה את שר החקלאות ביום כ"ג בחשוון התשמ"ה (18 בנובמבר 1984):

לפי קווי-היסוד של תוכנית הממשלה, סעיף 15(ב), יוקמו חמישה-ישיבה יישובים בתוך שנה.

אודה לכבוד השר אם ישיב לי:

1. האם הוחלט על הקמתם של יישובים אלה?
2. מה הם שמותיהם?
3. מה הוא מיקומם?
4. האם החלו בעבודות תשתית? ואם לא — מתי יחלו?

5. אם לא הוחלט על הקמתם של יישובים אלה, מתי תתקיים הישיבה שבה יוחלט על הקמתם?

שר החקלאות א' נחמקין:

(התשובה נקראה לבקשת חברי הכנסת "נאמן ומ' גלור-תעסה)

1. עדיין לא.
2. אין.
3. אין.
4. לא החלו בעבודות התשתית ואין עדיין תאריך.
5. אין עדיין תאריך ליישיבה.

214. הצטברות מלאי ביצים במחסני קירור

חבר הכנסת ח' קופמן שאל את שר החקלאות ביום י"ב בכסלו התשמ"ה (6 בדצמבר 1984):

בעיתון "הארץ" מיום 14 בנובמבר נתפרסם, שבמחסני הקירור הצטברו 100 מיליון ביצים עודפות, ושרוב הכמות אינה ראויה לשימוש, אלא שמועצת הלול חוששת להשמידה. כן נאמר, שהעודפים נוצרו כתוצאה מתכנונה הלקוי של הנהלת מועצת הלול את הייצור. נאמר שם, ש-70 — 80 מיליון ביצים נוספות יוצאו לחוץ-לארץ במחירי הפסד.

בכתבה נזכר, ששיעור הסובסידיה לכל ביצה הוא 4 סנטים אמריקניים בערך — 4 מיליון דולר בערך לביצים שהתקלקלו. על זה יש להוסיף סבסוד לביצים שיוצאו במחירי הפסד ואת סכום ההובלה, הוצאות האריזה, השינוע וכמובן בתי-קירור — סך הכול מעל 10 מיליון דולר.

ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם הידיעה נכונה?
2. אם הידיעה נכונה, האם יסיק שר החקלאות מסקנות לגבי מועצת הלול ואחריותה, להפסד כספי כה קשה?
3. האם אין אפשרות לספק ביצים עודפות לשוק במחירי מבצע מיוחדים, כדי להילחם באינפלציה, או, לחלופין, לספק למשפחות נזקקות?
4. האם לא עדיף להשמיד ביצים פגומות במקום לאחסן בקירור ולבזבז כסף ציבורי וממשלתי?

שר החקלאות א' נחמקין:

(התשובה נקראה לבקשת חבר הכנסת א' קולס)

השאלה הנוספת היא: כיצד אורח במדינת ישראל, שאיננו דובר אנגלית ואיננו מכיר את האותיות הלטיניות ולא את האותיות הערביות, יוכל לשלוח מברק ממדינת ישראל למדינת ישראל, לדעתו, לא לחוץ-לארץ, אלא לשכם או לחברון או ליישובים אחרים שנמצאים ביהודה ובשומרון. שאני חושב שהם אינם בחוץ-לארץ אלא בארץ-ישראל? מדוע משרדך לא נערך לאפשר לאזרחים שאינם מכירים שפות אחרות, אלא רק את האות העברית, לשלוח מברקים בשפתם הם לאזורים האלה?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

חבר הכנסת כהן-אבידב, את אותן תשובות קיבלת מחברך-עמיתך למפלגה, שר התקשורת מרדכי צפורי. אחזור בקצרה על הנימוקים שנתן אותו שר.

היו"ר ש' הלל:

אבל תראה מה קרה לאותו שר. אני מציע לך שאולי בכל זאת תמצא נוסח אחר.

שר התקשורת א' רובינשטיין:

שאלת שכם וחברון שנויה במחלוקת פוליטית. מבחינה משפטית, היא אינה שנויה במחלוקת. אם חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב רוצה לשנות את המצב הקיים, הוא חייב להגיש לכנסת הצעת חוק להחלת המשפט הישראלי על שכם, חברון ושאר חלקי ארץ-ישראל, כפי שהוא מאמין על-פי השקפת עולמו.

במצב הקיים, שהיה נהוג גם בכנסת הקודמת וגם בכנסת התשיעית, גם בממשלות קודמות וגם כממשלה הנוכחית, אין חל המשפט הישראלי על שכם וחברון.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אבל מברק מותר לי לשלוח בעברית?

שר התקשורת א' רובינשטיין:

התשובה על השאלה שלך היא זו: כיוון שהמשפט הישראלי לא הוחל על השטחים האלה, שיטת המשפט הנהוגה שם, על-פי האמנות הבין-לאומיות והמשפט הבין-לאומי ישראלי דבקה בהם, היא המשפט המקומי, כפי שהוא מתורגם מעת לעת על-ידי פקודת הממשל הצבאי.

גדעון גדות (הליכוד):

מה זה קשור למשפט?

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אני רוצה לשלוח מברק.

שר התקשורת א' רובינשטיין:

לגבי היישובים היהודיים הונהג דואר-נע. לגבי קריית-ארבע הונהגה גם אפשרות של משלוח מברקים בעברית, כפי שאמרת. אם רוצים להקים דואר נפרד, מברקה, ליישובים היהודיים, כדי שהוא יתנהל על-ידי דואר ישראל בנפרד, פירוש הדבר החלטת ממשלה, אולי גם החלטת הכנסת, והוצאה כספית עצומה, שכן מדובר בהקמת מערכת מקבילה. מערכת המברקה הקיימת היום ביהודה, בשומרון ובצפון, כהבדל מהדואר, היא מערכת שקיימת על-פי שיטת המשפט הבין-לאומי, ולא לפי המשפט הישראלי.

אם יש קושי לאזורי ישראל לשלוח מברק באותיות לטיניות, אני מוכן לתת הוראה, שבכל סניף דואר שבו יש מברקה יינתן השרות של תרגום מנוסח עברי לנוסח עברי באותיות לטיניות.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

מדוע לחברון אפשר לשלוח וליישוב אחר לא?

דוד מגן (הליכוד):

כן — — —

היו"ר ש' הלל:

אדוני השר, עשה כרצונך, כי זו שאלה שמופנית אליך. אבל האמת היא, שבתשובות על שאלות אנוחנו מקפידים שהשאלה, וממילא גם התשובה עליה, היא לגבי עניין עובדתי ולא עניין של חוות דעת. זה נושא להצעה לסדר-היום ולדיון, אבל אם אתה רוצה להתנדב, בבקשה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני מוכן להשיב, אין לי שום בעיה. היושב-ראש יחליט.

היו"ר ש' הלל:

אם כן, אני קובע שהשאלות הן לגבי נושא עובדתי ולא לגבי חוות דעת, ואני מציע לשר — אני רוצה למנוע ממנו, ואת בכל זאת מדינה דמוקרטית — להסתפק כמה שהוא השיב.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

הוא נאלץ להסתפק.

273. מינוי מנהל חדש לחברת "מקורות"

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר החקלאות ביום ט"ו בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

הגני מבקש לדעת:

1. מה היו הסיבות להדחת המנכ"ל הקודם של חברת "מקורות"?

2. מה הם היתרונות שיש למנכ"ל הנבחר על-פני המנכ"ל המודח?

שר החקלאות א' נחמקין:

1. למנכ"ל שסיים את תפקידו לא היו הכישורים הדרושים לניהול חברת "מקורות".

2. לדעתי, למנכ"ל שמונה עליידי יש הכישורים הדרושים לניהול חברת "מקורות".

דן תיכון (הליכוד):

אתה בטוח?

שר החקלאות א' נחמקין:

"לדעתי" זה בטוח, או "לדעתי" זו הערכה?

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד מגן.

דוד מגן (הליכוד):

האם למינוי מנכ"ל חדש ל"מקורות" די ברעה חיובית של שר החקלאות, או דרושה הסכמה או דעה חיובית של שר האוצר?

שר החקלאות א' נחמקין:

אין די בדעתו החיובית של שר החקלאות, אך למינויו כממלא-מקום, עד שהוא יקבל את אישור שני השרים — שר החקלאות ושר האוצר — די בהחלטה של מועצת המנהלים:

1. כדי להפסיק את תפקידו:

2. כדי למנותו, וכך היה.

דן תיכון (הליכוד):

אם כן, החדש הוא ממלא-מקום?

שר החקלאות א' נחמקין:

נכון, כינתיים.

1. הידיעה, כפי שפורסמה בעיתון "הארץ" מיום 14 בנובמבר 1984, אינה נכונה. כמות הביצים שהיו בקירור בעת כתיבת הידיעה היא 80 מיליון. ביצים אלה משווקות בפיקוח המועצה לאחר שהן עוברות מיון חוזר.

בתקופה זו של השנה קיים שפל בהטלה, ומדינת ישראל משלמה את הצריכה השוטפת בביצים בעונה זו מביצים אלה.

בשנה זו ייצרו יצרני הביצים עודפים בשיעור של 7% מעבר לביקוש שנתי. עודף זה לא נוצר בגלל תכנון לקוי אלא כתוצאה מן העובדה שהיצרנים חרגו מהתכנון. העודפים יוצאו לחוץ-לארץ במחירים בין-לאומיים.

2. מן התשובה על שאלה מס' 1 נובע, כי שאלה מס' 2 אינה רלבנטית.

3. כל הביצים הנמכרות כיום הן במחיר מוזל, שהוא פחות ממחצית עלותה של הביצה, ולכן הורדה נוספת לא תפתור את הבעיה.

4. הביצים בקירור אינן פגומות והן משמשות מלאי הכרחי בחודשי החורף, כאשר האספקה הטרייה איננה מספקת את מלוא הביקוש.

222. הקמת יישובים חדשים

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר החקלאות ביום י"ב בכסליו התשמ"ה (6 בדצמבר 1984):

בסעיף 15(ב) לקווי-היסוד של תוכנית הממשלה נאמר, כי יוקמו חמישה-ישיבה יישובים בתוך שנה, וכי שמותיהם ייקבעו תוך שבוע מעת הקמת הממשלה.

הגני מבקש לדעת את שמות היישובים הנ"ל ואתריהם, וכאזיה שלב הקמה הם מצויים.

שר החקלאות א' נחמקין:

אין שמות, אין אתרי בנייה, ולכן היישובים אינם נמצאים בשלב הקמה.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד מגן.

דוד מגן (הליכוד):

במקור הופנתה השאלתא לראש הממשלה. מאחר שהוא הציע שאחיה תענה עליה, אני רוצה לדעת מה דעתו של שר החקלאות על ממשלה שאינה מקיימת את קווי היסוד שהיא קבעה לעצמה.

היו"ר ש' הלל:

זה נושא לשאלתא אחרת.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, זה הופיע בקווי היסוד של הממשלה.

שר החקלאות א' נחמקין:

אני מוכן לענות, אם יורשה לי.

היו"ר ש' הלל:

אני מציע לך להסתפק בתשובה שלך.

שר החקלאות א' נחמקין:

על כך היושב-ראש מחליט.

דוד מגן (הליכוד):

זה כתחום משרד החקלאות, כך אני מבין.

היו"ר ש' הלל:

אתה רוצה לדעת מה דעתו של משרד החקלאות על פעולת הממשלה?

— שאילתות וחשובות: בחירת סגן ליושב־ראש הכנסת: הצעת חוק
— פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 5) —

2. הפעולות נעשו בהתאם לפסק־דין של בית־המשפט.

275. מכירת משקים לחקלאים ערבים

חבר הכנסת ד' מגן שאל את שר החקלאות ביום ט"ו בכסליו
התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

"ידיעות אחרונות" 21 בנובמבר 1984 מגלה, כי כמה
משקים חקלאיים, שבעליהם נקלעו למצוקה כספית, נמכרו או
עומדים להימכר לחקלאים ערבים.

אם ידיעה זו נכונה, אבקש לדעת:

אילו צעדים נוקט משרדך למניעת התופעה ולתיקון
העניין?

שר החקלאות א' נחמקין:

הידיעה אינה נכונה. שום משק חקלאי לא נמכר ולא עמד
להימכר לגורם פרטי כלשהו.

מרים גולדשטיין (הליכוד):

אנו שמחים לשמוע.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לכבוד השר על התשובות.

ה. בחירת סגן ליושב־ראש הכנסת

ה צ ב ה

כעד ההצעה לבחור את חבר

הכנסת ד' תיכון לסגן

יושב־ראש הכנסת — רוב

נגד — אין

ההצעה לבחור את חבר הכנסת ד' תיכון לסגן

יושב־ראש הכנסת נחקבלה.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שחבר הכנסת דן תיכון נתמנה לסגן יושב־ראש
הכנסת. אני מנצל את ההזדמנות לברך אותו להיכנס לתפקידו
החדש.

ו. הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 5), התשמ"ה — 1984 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

אני מתכבד להביא בזה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית
את חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 5),
התשמ"ה — 1984. בחוק זה אנוחז באים להכניס כמה תיקונים
בחוק שהתקבל בכנסת, שהיה, ביום שהתקבל, מן החדשניים
בחוקים שלנו ובחוקי הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים. רבים
מאוד חששו שלא נצליח לעמוד בנטל שחוק זה מטיל על
המשק, אך לא רק שהצלחנו לעמוד בזה, אלא היינו לאחת
המדינות המתוקנות ביותר בעולם בעניין שהחוק בא להגן
עליו.

הפעם באנו להרחיב ולפרש סעיפים מספר בחוק זה.
לדוגמה: בהגדרה של נזק גוף כללנו גם את המינוח של "פגיעה
בהתקן הדרוש לתפקוד אחד מאיברי הגוף, שהיה מחובר לגוף
הנפגע בעת אירוע תאונת הדרכים". עד כה, אם נפגעה פרותוה

274. פעילותה של "הסניף הירוקה"

חבר הכנסת מ' מיעארי שאל את שר החקלאות ביום ט"ו
בכסליו התשמ"ה (9 בדצמבר 1984):

האגודה להגנה על זכויות הבדואים בישראל מסרה, כי
ב־2 בנובמבר 1984 נטלו אנשי "הסניף הירוקה" עשרה
גמלים, השייכים למשפחות עתיק אל־רמאק וסאלם אל־רמאק,
וסגרו אותם בתחנת הסגר בבאר־שבע. אחר־כך נאלצו בעלי
הגמלים "לרכוש" אותם תמורת כסף רב — כ־2 מיליוני שקל.

ב־23 בספטמבר 1984 תקפו אנשי הסניף את אנשי
המשפחות האלה בבתיהם, היכו בהם מכות נמרצות, נטלו מהם
גמלים ומכרום לסוחרים. הבעלים לא קיבלו עד היום את
תמורתם.

לפיכך, הריני שואל:

1. האם תיאורים אלה הולמים את המציאות?

2. אם כן — מה היא מטרתן של פעולות אלה?

שר החקלאות א' נחמקין:

(התשובה נקראה לבקשתו של חבר הכנסת מ' פלד)

1. אין כל קשר בין הפרטים שנמסרו על־ידי האגודה
לשמירת זכויות הבדואים לבין המציאות.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר־היום:
בחירת סגן ליושב־ראש הכנסת. עד עכשיו לקינו בחסר, ואני
מבקש: האם יש הצעות?

בבקשה, חבר הכנסת גולדשטיין.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אני רוצה להציע את חבר הכנסת דן תיכון לשמש סגן
היושב־ראש.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה: מי בעד הצעתו של חבר הכנסת
פנחס גולדשטיין למנות את חבר הכנסת דן תיכון לסגן
יושב־ראש הכנסת? מי נגד?

היו"ר ש' הלל:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר־היום — הצעת חוק
פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 5),
התשמ"ה — 1984, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

אני מזמין את יושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט
להציג את הצעת החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

אליעזר קולס (יור' ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, בראשית דברי, מאחר
שזה עתה נבחר ידידי וחברי דן תיכון לתפקיד סגן יושב־ראש
הכנסת, הרוש לי לאחל לו הצלחה רבה בתפקידו זה. אני מקווה
שהוא יתרום רבות להעלאת קנה של הכנסת ולהעלאת רמת
הדיון במליאת הכנסת, ואולי גם להשתתפות רבה יותר
במליאה. מיטב הברכות לחבר הכנסת דן תיכון.

לרשום אותם. שכר המומחה ייקבע על-ידי בית-המשפט והוא גם זה שיקבע מי מהצדדים יישא באותו שכר. אני מניח שהדבר הזה יקל את הדיון בתביעות של פיצויים לנפגעי תאונות דרכים ויהפוך את הדיון למהיר יותר וקל יותר.

נושא אחר הוא עניין השכר — מהו השכר המגיע במקרה של אובדן השתכרות. קבענו לעניין זה את השכר הממוצע במשק, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה או לפי משמעותו של השכר הממוצע במשק בחוק הביטוח הלאומי. הכול לפי המעודכן יותר, דהיינו — הכול לפי הגבוה יותר. גם בנושא הזה הלכנו לקראת הנפגע.

אדוני היושב-ראש, בהדפסת החוק שנמצא לפני חברי הכנסת נפלו כמה שיבושים ואני מבקש, שכאשר נביא את החוק להצבעה, נאשר אותו עם התיקונים. בסעיף 3, פסקה (1) החדשה, במקום "באותו שיעור" צריך להיות "בשיעור שבו פחת מ-100%", במקום "שהוא" צריך להיות "שהם", ובמקום "המעודכן" צריך להיות "הגבוה". זה בדיוק מה שהסכרתי, כדי להסיר ספק ולהדגיש שאנחנו מבקשים את הסכום הגבוה יותר, ולא את הסכום המעודכן יותר.

לחוק הזה הוגשה הסתייגות אחת ואני מבקש, אדוני היושב-ראש, לאפשר לחבר הכנסת ליבאי להשמיע את ההסתייגות.

היו"ר ש' הלל:

כתוב שהחוק מוגש ללא הסתייגויות.

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אדוני היושב-ראש, נפלה כנראה טעות, כי אנחנו הנחנו את החוק עם ההסתייגות של חבר הכנסת ליבאי לסעיף 36.

דוד ליבאי (המערך):

אם לא נפלה טעות ביוזרקותי.

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אסביר. ההסתייגות הוגשה לאחר שהחוק הונח על שולחן הכנסת. לכן דחינו את הדיון במשך שבועיים. כדי לאפשר לחבר הכנסת ליבאי להוסיף את ההסתייגות.

היו"ר ש' הלל:

יש התנגדות שאני אאשר את זה?

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
חבר הכנסת ליבאי, אולי כדי שלא לעכב את קבלת החוק נוותר על ההסתייגות ונעביר אותו כך, ובתיקון הראשון של החוק נדון בזה מחדש? נמסר לי היום ממשרד המשפטים, שהרבה אנשים מחכים לקבלת החוק. אני מצטער על הטעות בהליך, אבל אנחנו מכניסים בו הרכה מאוד תיקונים.

היו"ר ש' הלל:

מכל מקום, בחומר שלפני כתוב שהחוק מוגש ללא הסתייגויות. אין לנו נוסח ההסתייגות. מסבירים לי שעל-מנת שההליך יהיה חוקי, אם יש הסתייגות היא צריכה להיות מונחת על שולחן הכנסת, ולכן אנחנו נדון בזה מחר או מחרתיים.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

אם זה עניין טכני בלבד, אפשר להסדיר זאת חוך שעה-שעתיים.

היו"ר ש' הלל:

אפשר עוד היום. אני מודה מאוד ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

או דבר אחר, שהיה מוצמד לגופו של אדם כאיבר מגוף אותו אדם שנפגע בתאונת הדרכים, לא הכירו בזה כחלק מהגוף לצורך קבלת פיצויים על-פי חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים. מעתה ואילך — אם הכנסת תאשר בקריאה שנייה ובקריאה שלישית את החוק הזה — יכירו גם בחלקים חיוניים אלה כחלק מהגוף.

היו"ר ש' הלל:

אני שואל: אם במקרה כזה מישוה נמצא על עגלת נכים?

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

עגלת נכים — לא. מדברים על חלק מגופו של אדם, המחובר אליו בעת נהיגתו. נניח שלמישהו חסרה יד או חסרה רגל, או אפילו ערשות-מגע. לצורך העניין הזה, שהם חלק מגוף.

היו"ר ש' הלל:

משקפיים — לא.

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

משקפיים — לא.

היו"ר ש' הלל:

זה מכוסה באיזה מקום?

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

משקפיים — לא. זה מכוסה וברור בהחלט מניסוח החוק.

היו"ר ש' הלל:

א. שאלתי אם גם משקפיים מכוסים.

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

משקפיים מכוסים, לא כנוזקי גוף אלא כנוזקי רכוש.

בנקודה הזאת, אדוני היושב-ראש — ותודה על שאלתך — התלבטנו רבות בוועדת החוקה, חוק ומשפט, ואם יושם לב, שנינו מהנוסח המקורי שהיה בנוסח הכחול בעת הקריאה הראשונה. שם נאמר: "פגיעה בהתקן חיוני לתפקוד אחד מאיברי הגוף", ואנחנו קבענו: "פגיעה בהתקן הדרוש לתפקוד". זאת אומרת, ויתרנו על הנקודה של החיוניות, שהיתה יכולה לעורר שאלות בבית-המשפט, ועשינו סעיף זה לפשוט יותר באומרו: כל דבר שדרוש לתפקוד גוף האדם הוא חלק ממנו.

אני רוצה להעיר, שהיו הרבה מאוד שאלות סביב העניין הזה, כי עם התפתחות המדע והטכניקה יש כל מיני אביזרים שהם מחוברים לגופו של אדם. היתה שאלה, לדוגמה: אם יש לאדם יד תותבת, ואם יש עוד יד תותבת שהוא לוקח אותה לתיקון באותה מכונת, מה יהיה דין היד השנייה — האם היא נחשבת לחלק מגופו או לא? במקרה זה נקבע שלא.

אני רוצה להסב את תשומת לב המליאה, אדוני היושב-ראש, ברשותך, לסעיף נוסף בחוק הזה, הסעיף על המומחה הרפואי. עד כה היתה בעיה קשה מאוד בנושא הזה של מומחים רפואיים, מאחר שלעתים קרובות מביאים הצדדים חוות דעת רפואיות שאחת סותרת את השנייה ובית-המשפט נאלץ לבחור בין שתי חוות דעת, שתיהן טובות אבל הפוכות זו לזו. לכן החלטנו — גם כדי לקצר את ההליך וגם כדי לעזור בו — שנאפשר לשר המשפטים לקבוע בתקנות, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, הוראות בדבר מינוי מומחה רפואי אשר יחוזה את דעתו בעניין הנכות הרפואית של נפגע ובכל נושא רפואי אחר, אם ממנים מומחה מהסוג הזה, התרנו לבעלי הדין להזמין את המומחה הזה לבית-המשפט, לחקור אותו ולהביא עדות נוספת, אבל זאת רק ברשותו של בית-המשפט מטעמים מיוחדים שבית-המשפט יהיה חייב

— הצעת חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 5):
— הצעה לסדר-היום —

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אני רוצה להגיד מעל הדוכן שההסתייגות אושרה וזה פשוט עניין טכני שהיא לא צורפה לחוק.

היו"ר ש' הלל:

אני מבקש שההסתייגות תהיה מוגנת על שולחן הכנסת על-מנת שלא יהיה פגם בהליך החוקי.

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אולי נמשיך בדיון הזה מחר. היו"ר ש' הלל:

יכול להיות שאפילו היום.

ז. הצעה לסדר-היום

חילול שבת בפרהסיה על-ידי שרי ממשלת ישראל

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום — הצעות לסדר-היום, אבקש מחבר הכנסת מאיר כהנא להעלות את הצעתו לסדר-היום.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני כ-2,500 שנה עמד כאן, בעיר הזאת, יהודי וקרא לעם מתמוטט ומפחד, לעם שכבר איבד את חלק הארי של ארצו ואחיו, שלא ידע מה ילד יום, וכך אמר: "אם חשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדש וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבוד וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר, אז תתענג על ה' והרכבתך על במותי ארץ, והאכלתיך נחלה יעקב אביך כי פי ה' דבר", שמו של היהודי הזה היה ישעיהו, ישעיהו הנביא, הוא דיבר והעם לא האזין, הוא השמיע והם לא שמעו, ועד היום הזה קולו וזעקו: "שמעו דבר ה' קציני סדם", ועד היום הזה הקצינים-השרים אינם שומעים.

חברי הכנסת, באוקטובר השנה יצאו שני שרי הממשלה, יצחק נבון, שהיה גם נשיא המדינה, וגד יעקב, להפליג ביכטה מפארת מאילת לכיוון טבה, בעיצומם של יום השבת, תוך חילול שבת בפרהסיה ולעיני קהל צופים — עריכת ההפלגה של מפלגת המערך.

לא לחינם התברכנו בממשלה אחדות לאומית, החודש נסע ממלא-מקומו של ראש הממשלה מר שמיר לוונצואלה, וביום השבת נח ויינפש בטויל חגיגי בנינגלים, כלפי עם ועדה וחיות.

כמו כן, בחודש הזה שבת שר המסחר ממסחרו והלך למירון סוסים בשבת קודש ואף הימר קצת דמי חולין, וקול הנביא נשמע: "ואת שבתתי חללו מאד", ארבעת השרים של כנסת ישראל, של העם הקדוש, הנבחר והעליון.

חברי הכנסת, אילו היה מדובר ביהודים פשוטים, פרטיים, גם בכך היה די לזעזע את עולמו של הקדוש ברוך הוא, שהרי כנגדו אמרו חז"ל במכילתא: "כל מי שמחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו לשישה ימים ולא נח כשביעי", והוא די לנו בחילול השבת הנורא שמחפשת היום בקרב העם בהשראת ראשי ערים מחיוניים ומתגוים, בתלאיב שולט להט החרב המתהפכת, ההורס לא רק בתים בכפר-שלם, כי אם ערכים של שבת בכיכר-דיזנגוף, בפתח-הקווה קם הר חבורי למלחמה נגד השבת והיה פתח תקווה לעמק עכור.

ובכן, די כזה שיהודים שאינם בדרג בכיר מחללים את השבת ואת קדושת עם ישראל, ובכך מבזים על העם ועל

אליעזר קולס (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הייתי מבקש, ברשותך, אם אפשר — לדון בזה מחר בראשית הישיבה, כדי שנספיק להגיש את ההסתייגות וכדי שהכרי הכנסת יוכלו לקרוא אותה. אני מודה לכבוד היושב-ראש.

היו"ר ש' הלל:

מחר נתחיל בשמיעת ההסתייגות, אם ליושב-ראש הוועדה תהיה חשובה, נשמע גם אותה ואחרי-כך נעבור להצבעה. אני מודה מאוד ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

המדינה חורבן, חס ושלום, וכמו שכתוב: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת".

אך חמור חמורתיים, חמור פי אלף, מעוות שלא יוכל לתקון, כאשר שרים בישראל, בלי בושה, בלי לחשוב על ההשלכות ובלי אחריות ממלכתית, מזלזלים בשבת ששמרה את עם ישראל במשך דורות ומאות.

שר בישראל איננו איש פרטי, ברגע שהוא מקבל על עצמו את החומר ואת הכבוד, הוא גם מקבל על עצמו את העול ואת האחריות, הוא יוצא מתוך רשות היחיד לזרקורי רשות הרכים, הוא שייך לעם ישראל, הוא מייצג את עם ישראל, וארבעת הבנים האלה, הנבון הלא כל כך חכם, היעקבי שלא איש חם יושב אהלים הוא, והשניים שלא ידעו להשכיל ולשאול: מה זאת עשינו? — אלה הכפישו את שמו של עם ישראל.

בשבת כתוב "זכור ושמור", ואם שר אינו מסוגל לשמור את השבת, לפחות שיזכור אותה ויזכור את האחריות שלו כשר וכנציג העם כלפיה.

חברי הכנסת, אל נא תזלזלו בשבת ואל נא תזלזלו בהשלכות חילולה, העולם אינו הפקר, זה שאמר והיה העולם ואשר ציווה לנו "אך את שבתתי תשמרו" לא יוותר על חילולה, "כל האומר שהקדוש ברוך הוא וחרן הוא, יוותרו חייו" — אמרו חכמינו ויזכונם לברכה, קיים בעולם שכר ועונש, לא אלמן ישראל, "עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים", וה"מה יהיה" של העם הזה חלוי אך ורק בשמירתו את קודשי ישראל.

לפני זמן קצר קמו שלושה חברי הכנסת של השמאל נגד חבר הכנסת בן-שלמה, שאמר מה שאמר לגבי ההפקרות בצה"ל, אני לא הייתי אומר מה שהוא אמר, אינני יודע אם הפריצות בצה"ל היא הסיבה לכבייה לדורות בלבנון.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
מה אתה יודע בכלל על צה"ל?

מאיר כהנא (תנועת כך):
כל פריקת עול שמים, כל חילול קודשי ישראל ממיטים עלינו את האסון הכללי —

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אינך יודע איך נראה צה"ל.

מאיר כהנא (תנועת כך):
איש אש"ף, שתוק.

היו"ר ש' הלל:

סליחה, חבר הכנסת כהנא, אני מבקש ממך, גם כשאתה

אתייחס אך ורק להצעה כפי שהוגשה בנושא חילול השבת ולא אתייחס למכלול הנושאים שעליהם דיבר חבר הכנסת כהנא בקשר לממשלה, לבעיות המדינה ולעולם.

גדעון גדות (הליכוד):

אתה משיב בשם שר הדתות?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

באשר להצעה לסדרהיום של חבר הכנסת מאיר כהנא, הרי ממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ בילה את השבת כ"א בכסליו, 15 בדצמבר 1984, באזור קיט על חוף הים מחוץ לבירה קראקאס. הוא יצא לשם ביום ו' אתר הצהריים וחזר לקראקאס לצורך קבלת פנים שערכה לכבודו הקהילה היהודית במוצאי שבת. הידיעה כאילו נסע שר החוץ בג'ונגלים של ונצואלה בשבת היא חסרת בסיס.

יאיר צבן (מפ"ם):

אפשר לדעת באיזה יום הוא נסע?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

ביום ששי, לפני כניסת השבת.

היו"ר ש' הלל:

נרגעת?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

אני מבין שעכשיו אתה שקט. חבר הכנסת צבן.

יאיר צבן (מפ"ם):

אפשר לקבל דוח על נסיעה זו במליאה?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

אנחנו נשקול את זה בכבוד ראש, חבר הכנסת צבן, לאחר התייעצות עם האגף — —

יאיר צבן (מפ"ם):

אם אפשר, עם שקופיות.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

ביחס לשר התעשייה והמסחר, הרי האירוע שאליו מתייחס המציע היה במוצאי שבת, לאחר צאת השבת, ולא היה חילול שבת על-ידי השר שרון, כאמור.

היו"ר ש' הלל:

מה הצעתך?

סגן שר החוץ ר' מילוא:

הצעתי היא להסיר את ההצעה מסדרהיום.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. ובכן, לפנינו הצעה לקיים דיון והצעה להסיר את הנושא מסדרהיום. מי להסרת הנושא מסדרהיום? מי לקיום דיון במליאה?

ה צ ב ה

בעד ההצעה שלא לכלול את

הנושא בסדרהיום — רוב

בעד ההצעה לכלול את

הנושא בסדרהיום — מיעוט

ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדרהיום

נתקבלה.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שהכנסת החליטה פה אחד להסיר את הנושא מסדרהיום.

רוצה להגיב, מותר ורצוי להישאר במסגרת המקובל בכנסת. בבקשה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כל פריקת עול שמים ממיטה עלינו את האסון הכללי של היום. זה שמאסנו בקודשי ישראל כולם, גם פריצות, גם שבת, גם כשרות וגם זה — הילדים של מרים, מרים גרה בבק"ה אל-גורבייה, היא יהודייה. הילדים האלה יהודים? הם לא יהודים, הם ערבים. יהודים, זו זוועה. והלא על דבר כזה הקדוש ברוך הוא יביא עלינו גם את הנקמה.

כלל גדול קבעה היהדות, כשהיא קשרה את ייעודו של עם ישראל — הכישלון והניצחון, היגון והשמחה — בדבקותו באלוקי ישראל ובמצוותיו. כשאין ישראל עושים רצונו של מקום, הפסוק באיכה אומר: "וילכו בלא כח בפני רודף". אבל כשישראל עושים רצונו של מקום, הם מוסיפו כוח וגבורה, שנאמר: "באלוקים נעשה חיל".

ארבעת השרים שמערו, שחיללו את השבת בפרהסיה, גרמו לעם ישראל נזק שאין לשער. הם הדליקו שרפה בציון. כי הרי קם עוד יהודי בעיר הזאת ושמו ירמיהו והזהיר את העם לאמור: "ואם לא חשמעו אלי לקדש את יום השבת — — — והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם ולא תכבה".

חברי הכנסת, הביטו וראו את המידה כנגד מידה. עם שאיבד את כבודו כלפי קודשי ישראל מאבד בהכרח גם את הכבוד העצמי שלו. השבוע ראינו אותו חוסר שמץ של כבוד כלפי עצמנו, כאשר הממשלה נתנה לגויים — אירבים, שונאי ישראל, ה"ירוקים" — להיכנס לארץ ולירוק בפנינו. האין זו הסיבה — חוסר הכבוד העצמי — שבשבוע שעבר ישבנו מחוסרי אונים, כאשר חברת הכנסת כהן נהדפה על-ידי שונא ישראל תופיק טובי ואיש לא העז להגיב?

היו"ר ש' הלל:

סליחה, חבר הכנסת כהנא, כדאי שתישאר במסגרת ההצעה לסדרהיום שלך.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אני מסיים, וגם זה חלק מהמסגרת.

היו"ר ש' הלל:

סליחה, לפני שאתה מסיים אתה תשמע אותי. אבקש ממך, אל תתחיל לנצל את הבמה הזאת כדי לעשות דברים שאינם על סדרהיום ולפגוע בחברי הכנסת ללא כל צורך וללא כל עניין.

רוני מילוא (הליכוד):

חבר הכנסת תופיק טובי מחלל שבת...

מאיר כהנא (תנועת כך):

וחבל שלבושתנו הוא יושב בבית הזה. חבל שלא הייתי פה באותו יום.

אני מסיים. חברי הכנסת, אני מציע לרון במליאה בשאלה של חילול שבת וקודשי ישראל בפרהסיה על-ידי שרי הממשלה, כי הרי אנו מצווים לכבות את השרפה.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה. אני מזמין את סגן שר החוץ, חבר הכנסת רוני מילוא, להשיב על ההצעה לסדרהיום.

קריאה:

— — —

היו"ר ש' הלל:

נראה מה הוא יודע להשיב.

סגן שר החוץ ר' מילוא:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כרשות היושב-ראש

ח. הצעה לסדר-היום פיטורי שכירים ב"אגד"

היו"ר ש' הלל:
אנחנו עובדים לנושא הבא בסדר-היום. אני מזמין את חבר הכנסת מרדכי בריאון להעלות את הצעתו לסדר-היום.
מרדכי בריאון: (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מי עונה?
היו"ר ש' הלל:
קודם כול תיגש לדוכן.

מרדכי בריאון: (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כ-450 עובדים שכירים זמניים נמצאים בתהליכי פיטורין ב"אגד". אף ששמעתי גם אותם, גם צד אחר, אינני בא לשפוט ולפסוק בעניין. אין לי שום יכולת לשלם את עצמי שופט, ודאי שלא על פרטי הדבר, אבל נעתרתי ברצון לפנייתם של אותם שכירים לשמש להם פה ולהביא את עניינם לפני הכית.

מובן מאליו שהטענות שאשמיע כאן הן טענות לכאורה ולא קביעת עובדות. יש פה באולם לפחות חבר כנסת אחד — חבר הכנסת עמר — שבקיא בעניין הרבה יותר ממני, והוא יביא בוודאי תשובות לעניין, אם תהיה לו הזדמנות. אבל צריך לזכור שהוא בעל עניין. התשובות שלו בכל מקרה הן מצד אחד של המתסר, ולכן, לעניות דעתי, ראוי הדבר לדיון נרחב יותר מיראלוג ביני לבין חבר הכנסת עמר.

אמסור בקצרה את רקע העניין, כפי שנמסר לי וכפי שאני מבין אותו. קרואופרטיב "אגד" קיים משאיזמטן עם האוצר. הוא לקח על עצמו התחייבות להתייעל ולחסוך בהוצאות. דבר שהוא כשלעצמו ברוך וודאי שכולנו נשמח עליו. היה הסכם על תשומות ועל פרטים כאלה או כאלה, אבל הקו התחתון היה קבלת ההחלטה לחסוך בהוצאות.

נעשו דברים שונים, אולי נשמע על כך. אחד הדברים העיקריים שנעשו הוא פיטורי אותם 400—450 שכירים זמניים. הרושם שאני מקבל, כאמור — רושם לכאורה, הוא, שזו היתה נקיטת דרך קלה, ואני בטוח שגם אנשי "אגד" אינם אדישים לעובדה, שפיטורי 400—450 עובדים הם דבר קשה ומכאיב שכדאי להימנע ממנו.

טענת השכירים היא שהיו ל"אגד" כמה וכמה דרכים אחרות להשיג את אותם חסכוניות שהם משיגים על-ידי פיטורי העובדים. אציין כמה דוגמאות: קראנו בעיתונות, שנהגו "אגד" החברים בקרואופרטיב ונהגים לעבוד שעות נוספות בהיקף די ניכר. עצם העבודה בשעות נוספות היא דבר לא מגונה, להיפך, ודאי וודאי שמגיע גם לחברים להרחיב את הכנסתם. אבל אם מדברים על 100 שעות נוספות לחודש לחבר, כפי שקיים בחלק מן המקרים, אולי אפשר היה להגביל את השעות הנוספות האלה ל-40 או 50 ועל-ידי כך לאפשר לחלק מן השכירים להמשיך לעבוד.

דוגמה שנייה — באחד מההסכמים הקודמים שהיו ל"אגד" עם האוצר היתה אפשרות להוציא חברים של "אגד" לגמלאות, דבר שהיה כרוך במתן זכויות נוספות לאותם חברים שיצאו לגמלאות. שוב, כשלעצמו זה אולי דבר מבורך. אבל, חלק מהחברים האלה שיצאו לגמלאות חוזרים ועובדים ב"אגד" כשכירים. נדמה לי שצריך לחת עדיפות לאלה שאין להם שום מקור פרנסה אחר, כמו אותם שכירים זמניים שעוסקים זה הוא עיקר פרנסתם, ואולי מקור פרנסתם היחיד. לפני שמביאים בחזרה את הפנסיונרים של "אגד".

דוגמה שלישית — גם קראנו זאת בעיתונות — חברי "אגד" צוברים חופשות בהיקף גדול מאוד. ראיתי שחבר אחד ב"אגד" התרברב שיש לו צבירה של 1,000 ימי חופשה. במקום אחר ראיתי שהמוצק הוא כ-300 ימי חופשה. אלה מספרים ופלגים לגבי כל סקטור במשק. ייתכן שאילו אילצו את חברי "אגד" לקחת את חופשותיהם באופן סדיר, אפשר היה להשאיר חלק מן השכירים בעבודתם.

דוגמה רביעית, ובוה אסתפק — כלילות "אגד" נותנת לחברות-משנה, לחברות-בנות, לעשות עבודה שירותים, כגון התנעת הרכב, מילוי דלק, וכן הלאה. אילו עשו זאת באמצעות השכירים, אולי אפשר היה למנוע את פיטורי חלק מאותם שכירים.

כאמור, אלה הן רק דוגמאות. אני מבקש להעלות את העניין לדיון בכנסת. אין המצב דומה ל"אתא", לא מדובר בפיטורי אלפי עובדים, אבל גם פיטורי 400—450 שכירים הוא דבר מכאיב ומחייב, לדעתי, דיון ציבורי נרחב. לכן אני מעלה נושא זה על סדר-יומה של הכנסת, תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:
אני מודה לחבר הכנסת בריאון. אני מסיק ששר התחבורה

יאיר צבן (מ"פ"ס):
לשר התחבורה לא היתה תחבורה.

היו"ר ש' הלל:
אינני יכול לחכות. האם שר האנרגיה רוצה להשיב על תקן של שרתורן?

שר האנרגיה והתשתית מ' שחל:
מי אני שאחליף את שר התחבורה?

היו"ר ש' הלל:
יש לנו פה בעיה. לחבר הכנסת עמר יש הצעה אחרת. בבקשה, חבר הכנסת עמר.

שלמה עמר (יחד):
אדוני יושב-ראש הכנסת, חברי הכנסת, קרואופרטיב "אגד" הוא אולי הדוגמה הקלסית לחברה כלכלית-חברתית ששומה עליה לייצב את עצמה ולכלכל את עצמה בכוחות עצמה.

זה קרוב ל-12 שנה לקרואופרטיב "אגד" לא היה הסכם עם הממשלה. היו תקלות אין ספור. ב-1982 הוחלט בממשלה לחתום חוזה עם "אגד". במשך שנתיים נוהל משאיזמטן בכדיקת עלויות עד הפסיק והנקודה האחרונה שבהם.

"אגד" הוא המפעל היחידי במדינת ישראל שקיבל על עצמו התייעלות פנימית ב-15%, כאשר ההוצאה הכספית על ענייני שכר היא כ-65% מהחקציב.

ברור שעם חתימת החוזה, אם אכן מתכוונים לקיים חוזה במדינת ישראל, אין דרך אחרת אלא להגיע להתייעלות בכוח אדם. ולהוכחה — הנהלת "אגד" אכן טיפלה בראש ובראשונה בהוצאת חברים מתבגרים לגמלאות. מינואר 1983 עד 1 בספטמבר 1984 הוצאו לגמלאות כ-320 חברים.

צר לי על שחבר הכנסת בריאון נעתר לבקשה לפני שהוא כרך את הממצאים בצורה מסודרת. כאשר מוצג נושא — כ-100 שעות נוספות — אני חייב לבוא ולומר — —

אינני בא כבעל עניין בבית הזה אלא כחבר הכנסת, כמייצג ציבור שבחר בי. אני בא ואומר: אם הטילה הממשלה עלינו להגיע לצמצום של כ-15%, הוצאנו מהמערכת מ"ו באפריל 1983 ועד היום 300 חברים, וכמו כן יצאו מהמערכת 600 שכירים. דבר זה לא עשה עקב המצב הכלכלי הקשה אלא עקב תוכנית כלכלית ברורה וחדה, שהוצגה וקיבלנו עלינו בהסכם עם הממשלה כדי להגיע להתייעלות — וזה האינטרס של הבית הזה. ככל שהקואופרטיב יתייעל יותר, רמת הסבסוד תהיה קטנה יותר לאזרחים, לא "לאגד", וזו מגמתה של המחשבה הבסיסית בתוכנית הכלכלית.

אני מקווה מאוד שההצעה הזו תוסר מעל שולחן הדיונים. כי אין לה שום קשר למצב הכלכלי, אין לה שום קשר למה שנעשה. חובת הבית היא לשמור על הסכמים שנחתמים בין הממשלה לכל גוף אחר.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת שלמה עמר. שר התחבורה, אתה רוצה להשיב?

שר התחבורה ח' קורפו:
כן.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):
אדוני היושב-ראש, זה סדר קצת לא מקובל.

יאיר צבן (מפ"ם):
תמיד מותר לחדש חידושים.

היו"ר ש' הלל:

היתה הצעה לדון. היתה הצעה להסיר. אני חושב שזכותו של שר להתערב בכל שלב בדיון על נושא שבתחום משרדו.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מבקש קודם כול את סליחת הבית על האיחור. נמסר לי שהנושא יועלה רק לאחר השעה 5. הייתי בבניין בישיבה אחרת ופשוט קראו לי קצת באיחור. אני מבקש סליחה מהמזעיר וסליחה מהמזעיר את ההצעה האחרת. צודק סגן יושב-ראש הכנסת בהערותו, כי התהליך לא היה תקין, כיוון שהצעה אחרת צריכה להיות הצעה שונה מזו של השר. עכשיו אני צריך להציע הצעה אחרת מזו שהציע חבר הכנסת בהצעתו האחרת, אבל אני בכל זאת אצטרף אליו ואבקש להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר ש' הלל:

סליחה, אדוני השר, אני מפרש את התערבותך בשלב הזה כזכותו של שר להתערב בכל שלב של דיון ולא דווקא כמי שחייב להציע הצעה אחרת.

שר התחבורה ח' קורפו:

הנושא נוגע להפעלתו של קואופרטיב שהוא קואופרטיב חברים של מרכז הקואופרציה, המנהל את פעולתו על-פי תקנון משלו ועל-פי מחייבות שלו כלפי מרכז הקואופרציה.

הממשלה חתמה עם הקואופרטיב הזה בראשית ינואר 1984. לאחר תקופה ארוכה מאוד של דיונים ומשא-ומתן, חווה אשר קבע את מערכת היחסים וההתחייבויות בין הממשלה לבין הקואופרטיב. מצד אחד היה בתווה היסוד של תביעת התייעלות מן הקואופרטיב, ומצד אחר היתה התחייבות של הקואופרטיב לתת רמת שירות נאותה. התכלית היתה, כמובן, לקבוע הסדרים להפעלה תקינה של השירות הציבורי, אשר תאפשר גם פיקוח, וכמובן גם צמצום ההוצאות של הקואופרטיב. מאחר שהממשלה נושאת בסבסוד יתרת

היו"ר ש' הלל:

חבר הכנסת עמר, אבקשך, פשוט למען הסדר, שתאמר לבית מה היא הצעתך.

שלמה עמר (יחד):

אם הכנתי טוב, שאין אחרי דוברים, אציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר ש' הלל:

זו זכותך, ולא חשוב אם משהו מדבר אחר כך או לא. אתה מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

שלמה עמר (יחד):

כאשר מציגים בפני הבית, שחבר "אגד" עובד 100 שעות נוספות, אין דבר מעוות יותר מזה. כאשר חבר יוצא לנסיעה צבאית מיוחדת והוא לן שם ונוהג קרוב ל-15 — 18 שעות — זוהי מטלה שאיננה נתונה לבחירת החבר, אלא מטלה שהוא חייב לבצעה. אז אכן הוא יכול להגיע ל-100 שעות נוספות.

אבל מעבר לכך, במסגרת הקואופרטיב, אני רוצה להביא רק קצת מן הקצת כדי להוכיח איך מנהלים קואופרטיב, שזה אחד מסוגי הניהול הקשים ביותר. בראש ובראשונה חויבו בעלי התפקידים הבכירים, מחברי המזכירות ומעלה, לתרום 30 שעות נוספות לחודש בלא קבלת תמורה. מספר כלי הרכב הקטנים צומצם ב-20%, ואלה עובדות. מתוך 250 כלי רכב קטנים לבעלי תפקידים הורדו 50 כלי רכב, הווי אומר — קיצוץ של 20%. במתן דמי אחזקת רכב, למי שהגיע לו עקב תפקידו, קיצצנו 25% בפועל. ביטלנו את כל אחזקת הטלפון ב-35% בפועל. בוטלו כל שעות העבודה בשבת במינהל ובמשק, וזה לא בגלל הצד הדתי של הנושא אלא בגלל הצד הכלכלי. הוגבלו שעות נוספות במינהל ובמשק, ואסור לעבוד יותר מ-25 שעות נוספות. אנהנו נמצאים בסוף התכנון, ואני מקווה שתוך שבוע עד עשרה ימים קואופרטיב "אגד" יעבוד במינהל ובמשק חמישה ימים בשבוע.

נעשה עוול נוסף כשנאמר שחברי "אגד" צוברים ימי חופשה. זהו המפעל היחיד במדינה, שימי המחלה והחופש של עובדיו צמודים. לא בכדי חשבנו על כך כאשר תיקנו את ההקנות ב"אגד", אלא משום שאנו אחראים להסעת הנוסעים במדינת ישראל, שלא ינהגו כפי שנוהגים, לצערי הרב, במשק הישראלי. כאשר לפועל לא מתחשק לצאת לעבודה, קל מאוד להביא תעודת מחלה, והוא מביא אותה. ואני לא גיבוי של 30 ימי מחלה. באנו ואמרנו, שאם נצרך את ימי המחלה לחופש —

ישראל קיסר (המערך):

אתה לא צריך להשמין את העובדים.

שלמה עמר (יחד):

אינני משמין. אני מדבר כחבר הכנסת ומגן על ציבור —

ישראל קיסר (המערך):

אתה משמין את העובדים.

שלמה עמר (יחד):

אני מגן על ציבור עובדים שממלא בהחלט את ייעודו ושליוחותו כאמונה שלמה. אבל, אני רוצה להפריד, משום שהועלתה כאן הטענה שציבור חברי "אגד" צובר ימי חופשה: אני בא להסביר איך נצברים ימי חופשה. איננו רוצים להיתקל במצב, כאשר אוטובוס צריך לצאת ב-4 בבוקר, שפתאום נהג לא יתחשק לקום והוא יאמר שקיבל כאב ראש ויגיש לקבל תעודת מחלה. לכן אמרנו: לא רק מדוברשך תיהנה אלא גם מעוקצך. תשתדל לקום בזמן ולהופיע בזמן.

אני יכול להבין לרגשי לכם של חברי הכנסת המעלים לסדר-היום של הבית נושא העוסק בצמצומים ובפיטורי עובדים, אבל אינני חושב שהבית יכול לעשות משהו בעניין זה. הקואופרטיבים האלה, החברות שאנחנו מתייחסים אליהן, הן חברות פרטיות, ומה שאנחנו יכולים לעשות הוא לתת להם תעסוקה מרבית כדי שלא יצטרכו לפטר עובדים אלא יוכלו להרחיב את השירות ואת הצמיחה. באין תעסוקה כזאת, הרי הקואופרטיב יישא בהפסדים גדלים והולכים, ואת ההפסדים הללו תסבך שוב הקופה הציבורית, כי היא תסבסד את הקואופרטיב.

עם כל הצער והכאב, אינני חושב שהפתרון הוא בהעלאת הנושא על במת הכנסת או בהעברתו לדיון בפני הוועדה. אינני חושב שיש לכנסת כלים ויכולת לעסוק בעניין זה. אני חושב שהפעולות שלנו צריכות להיות כתחום אחר, כתחום הדאגה לצמיחה כלכלית מהירה, כדי שנוכל לצאת מהמצב הקשה שאליו נקלענו אל המרחב.

אני מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

הי"ר ש' הלל:

זה כבר הוצע. חברי הכנסת, מאחר שהתעוררה שאלה לגבי תקינות ההליך, אני רוצה להבהיר, שנתתי לשר את רשות הדיבור לפי סעיף 97. האומר: "שר שהביע דעת הממשלה על ההצעה לסדר-היום — זה לא היה מקרה — וכל שר הנוגע בדבר, רשאי בכל שלב משלבי הדיון על-פי פרק זה ליטול את רשות הדיבור כדי להעמיד עובדות שהוזכרו בדיון על חיקונם".

לכן, חרף, העובדה שניתנה כאילו תשובה, כאשר השר ביקש, בנושא הנוגע לתחום משרדו, אפשרות להעמיד דברים על דיוקם, מצאתי לנכון לתת לו את רשות הדיבור.

חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות: האחת, הצעתו של חבר הכנסת בראון, להעמיד את הנושא לדיון במליאה ולכלול אותו בסדר-היום; והשנייה, הצעתו של חבר הכנסת שלמה עמר, להסיר את הנושא מסדר-היום. אני מעמיד את ההצעות להצבעה זו מול זו.

ה צ ב ע

בעד ההצעה לכלול את הנושא	
בסדר-היום של הכנסת	— מיעוט
בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא	
בסדר-היום של הכנסת	— רוב
ההצעה שלא לכלול את הנושא בסדר-היום	
של הכנסת נתקבלה.	

ט. הצעות לסדר-היום המצב בחברת צ"ם

צ"ם נמצאת היום במצבת חובות של למעלה מ-500 מיליון דולר. מתוך 500 המיליון הללו כ-300 — 330 מיליון דולר הם חובות לבנקים ישראליים, הנכסים שבידי חברת הספנות הלאומית אינם מכסים, לדעת, ולו 40% מהחובות האלה.

אמנון לינ (המערך):

כמשך כמה זמן הצטבר החוב?

חיים רמון (המערך):

החוב הזה הצטבר אחרי שנות השפע של אמצע שנות

ההוצאות שלו על ההכנסות. קיבל על עצמו הקואופרטיב, על-פי חביעת הממשלה, להגיע להתייעלות ולהפחתת ההוצאות של רמת השירות. הסכם זה כלל הוצאתם של חברים — ומדובר בחברים בלבד, ההסכם אינו עוסק כלל בשכירים. אלא רק בחברים. הדרישה הזאת היא דרישה טבעית, כפי שהיא נדרשת מכל גוף אחר שהממשלה מתבקשת לתמוך בו או לתת לו ערכיות או לסבסד אותו. הממשלה מבקשת התייעלותו של הגוף כדי שהוא יהיה גוף חי ונושא את עצמו. התביעות של הממשלה מהקואופרטיב היו להגיע לצמצום מספר החברים על-ידי הוצאתם לפרישה מוקדמת, הגדלת שעות העבודה וכמה בקשות נוספות, שכולן היו בתחום ההתייעלות ונגעו בחברים בלבד. הקואופרטיבים לתחבורה חתמו על החוזה הזה, ואני אומר את זה בלשון רבים, כי גם עם קואופרטיב "דן" נחתם הסכם דומה, הסכם לתקופה יותר ממושכת, על אותו יסוד. הדבר הזה גם נתן לנו תחבורה תקינה, בלתי משובשת ויעילה ככל האפשר.

אומנם, הקואופרטיבים לא השלימו כל מה שהם נטלו על עצמם. פרק הזמן שנקבע להתייעלות הזו הוא שלוש שנים, זה משכו של ההסכם, אני מאמין שהקואופרטיב יעמוד בהתחייבות שלו ויגיע לכלל מיעוץ התביעות שהממשלה הציבה בפניו כדי להגיע לרמת ההתייעלות הדרושה.

הקואופרטיב השיב לנו, שנושא זה של הצמצומים מתייחס לעובדים ארעיים בלבד. לא פיטור שום שכיר שיש לו זכויות של קביעות באגודה והוא עבר את כל הההליכים לקבלת הקביעות. מדובר בפיטורים של עובדים שכירים שנמצאים בתקופת ניסיון.

הפיטורים נובעים משתי סיבות: ירידה בפעילות "אגד" בתחבורה הציבורית, פחות נסיעות לכל מיני יעדים, דבר שנובע ממצוקת הזמן; וסיבה שנייה — ירידה בהיקף הפעילות של האגודה שלא בקווי התחבורה הציבורית, כגון נסיעות מיוחדות למשרד הביטחון וכו'. אתם יודעים שמשרד הביטחון הפסיק את השירותים של הקואופרטיב, והיו מעשים דומים גם מצד גופים אחרים, או מתוך שיקולי התייעלות שלהם או מתוך חישובים אחרים, אשר פסקו להשתמש בנסיעות המיוחדות של הקואופרטיב.

בשנה האחרונה פיטרו 250 עובדים שכירים, כולם שכירים שהתקבלו לתקופת ניסיון ולא הגיעו לא לכלל קביעות ולא לתהליך מועמדות לקבלת התחרות.

היום מדובר בצמצומים נוספים, ושוכ, באותן קבוצות עובדים, שאינן בין אלה שעברו בקואופרטיב את תקופת הניסיון, שאינם בעלי קביעות או מיועדים לחברות בקואופרטיב.

הי"ר ש' הלל:

אנחנו עובדים לסעיף הבא בסדר-היום, המצב בחברת צ"ם. יש שלושה מציעים. אני מזמין את חבר הכנסת חיים רמון לעלות לדוכן.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, צ"ם, חברת הספנות הלאומית, נמצאת במשבר קשה — זה אינו סוד. הבעיה היא כיצד אנחנו מטפלים בנושא זה ועלינו לבדוק כיצד ולמה הגיעה חברת הספנות הלאומית למצב שאליו היא הגיעה.

מנופח ושכר מוגזם. השכר בצי"ם גבוה כ-30% משכרם של ימאים אירופיים. לתפעל אונייה בריטית עולה 60% מתפעול אונייה ישראלית. לתפעל אונייה הולנדית עולה 80% מתפעול אונייה ישראלית.

שר התקשורת א' רובינשטיין:
ואונייה יוונית?

חיים רמון (המערך):

אני רוצה להשוות את ספני ישראל לספני יוון. אני רוצה להשוות אותם לרמות הגבוהות באירופה — אנגליה, הולנד. מצב הספנים ביוון איננו הדוגמה שלאורה אני רוצה ללכת. אבל צריך בהחלט להשוות למדינות בעלות רמה באירופה, ואי-אפשר לטעון שבהולנד רמת החיים של ספן היא נמוכה.

בחברה יש כ-5,000 עובדים, חלק גדול מהם באדמיניסטרציה. בשנים האחרונות האדמיניסטרציה התנפחה. יש אמת בטענה של אנשי הים, שעל גבם מנפחים אדמיניסטרציה. להיות שליח של צי"ם זה כמעט כמו לזכות בפנס. שליח של צי"ם בעולם עולה כ-5,000 עד 7,000 דולר לחודש, כולל הכול, כמעט יותר מכל שליח אחר, לרבות שגרירים, ולרבות הרמה הגבוהה ביותר בשירות החוץ, בסוכנות. ככל מקום שתרצו, והדברים ידועים.

אמנון לין (המערך):

פרט למנהלי חברות, בנקים.

חיים רמון (המערך):

יכול להיות. אני מדבר על שליחים. בבנקים אנחנו מטפלים היום יותר מדי, נניח להם בהצעה הזאת.

נחתי את המספרים על עלויות צוות ישראלי, וזה מתבטא בכ-10 מיליון דולר לשנה. זהו סכום אדיר. הבעיה היא שההתייחסות לצי"ם היא לא כאל חברה עסקית אלא כאל משרד ממשלתי — תמיד הקופה הציבורית תתמוך. תמיד הקופה הציבורית תיתן.

הייתי מציע לשר התחבורה להיכנס מייד לעובי הקורה, לאפשר הקמת ועדה שתציע תוכנית הבראה לצי"ם. אדוני שר התחבורה, מה שהושקע ב"אתא" יהיה כמו גרעינים לעומת הכספים שנצטרך להשקיע בצי"ם, כדי לשמור על מקומות העבודה.

אני רוצה לומר לך גם, שחלק גדול מהפעילות של צי"ם אין לה שום קשר עם ישראל.

ישראל קיסר (המערך):

ההסתדרות — — —

חיים רמון (המערך):

להסתדרות יש אחוז אחד או שני אחוזים. אדוני מוכ"ל ההסתדרות, חבר הכנסת ישראל קיסר, אני רוצה להגיד לך, שהיתה תביעה של ההסתדרות לזכות באחוז יותר גבוה מהבעלות על צי"ם. כי היתה התחייבות. למזלה של ההסתדרות, נתקבל פסק-דין לחובתה. פסק-דין זה הוציא את ההסתדרות מכוח גדול.

הי"ר ש' הלל:

אולי זה היה משנה את התמונה, אי-אפשר לדעת.

חיים רמון (המערך):

לא, זה היה רק לאחריה, זה כבר לא היה משנה. זה רק היה מחייב להכניס הרבה כסף, והפעם היו אומרים: אתם בעלי-הבית, יש לכם 20% — 25%. מולנו שהמדינה זכתה בפסק-הדין הזה וההסתדרות יכולה לומר מעט מאוד בצי"ם.

השבעים. הוא התחיל להצטרב בסביבות 1976/77. ב-1977 היו רווחים אמיתיים של 50 מיליון דולר לשנה. מאז, כאשר המשבר העולמי כספנות הלך וגדל, החובות של צי"ם הלכו וגדלו.

הבעיה היא, שחברת הספנות צי"ם והנהלתה לא הסיקו את המסקנות ממה שהולך ומתרחש. נעשו טעויות קשות בניהול, ואי-אפשר לזקוף את כל ההפסדים ואת המצב הקשה שאליו נקלענו בחברת צי"ם אך ורק למשבר בספנות.

האופנה של טיוח עובדות, האופנה של ניסיון להציג מצב טוב כאשר המצב בכי רע, לא פסחה גם על צי"ם. עוד בשנים 1980, 1981 ו-1982, כאשר צי"ם ביקשה ערבות מדינה לחובותיה, טענה החברה כי היו רווחים כאותן שנים. ולא כך היה. לא היו רווחים כבר אז. היה ניסיון לייפות מאזנים. היה ניסיון לומר שההפסד הוא למעשה רווח. בניתוח מאזן החברה משנת 1982, שנעשה על-ידי הפרופסור ארניה, רואה-חשבון, ראש החוג לחשבונאות באוניברסיטת תל-אביב, נקבע שיש הפסדי ענק סמויים לצי"ם, כאשר מאזן חיובי לכאורה, ובאותה שנה צי"ם דיווחה על רווח נקי של 106 מיליון שקל, של 1982. הראה שבאותה שנה היה לצי"ם הפסד של 653 מיליון שקל.

רק היום, רבותי, קיבלנו דוח על משבר המניות הבנקאיות. גם משבר זה הוא תולדה של ניסיון לטיח, ניסיון לייפות, ניסיון לא להתמודד עם הבעיות כשהן נוצרות ולמצוא להן תרופה. לא לטפל במשבר בתחילתו אלא רק כאשר הוא נכפה עלינו. אותו דבר קורה וקרה בצי"ם, לו התמודדו עם המצב בצי"ם כפי שהוא היה ב-1980 וב-1981, מצבת החובות לא היתה הולכת וגדלה. אבל ההנהלה התביישה.

צריך לדעת ש-50% ממניותיה של צי"ם נמצאות בבעלות המדינה. יש ערבות מדינה לחלק גדול מחובותיה של צי"ם.

שר התחבורה ח' קורפו:

40%.

חיים רמון (המערך):

50% בבעלות, 40% בהצבעה, אדוני השר. התיקון שלך רק מחזיק את המצב. אף שלמדינה יש 49% — ליתר דיוק — במניות, בזכויות הצבעה יש לה רק 40%. זה נכון.

שר התחבורה ח' קורפו:

למה לא תקבל את התיקון — 40%?

חיים רמון (המערך):

לא, איני מקבל. אלה לא הנתונים שנמסרו לנו בוועדת הכספים לפני שנה, כאשר המדינה ביקשה ערבות לחובות של צי"ם.

שר התקשורת א' רובינשטיין:

חבר הכנסת רמון, אם תתקנו את החוק לא יהיה הברזל בין הון ובין הצבעה.

חיים רמון (המערך):

אדוני השר, אני רוצה להזכיר לך, שבניגוד לכנסת הקודמת, הפעם אתה בממשלה, והרבה יותר קל לתקן חוקים מתוך הממשלה מאשר לתקן חוקים מתוך הכנסת. אני מבטיח לך, אדוני השר, לתמוך גם במליאה וגם בוועדת הכספים בכל הצעה אשר תשווה זכויות הצבעה לבעלות ותקבע שלא יהיו הבדלים. לצערי, אני חושב שתיחל בהרבה יותר קשים בממשלה מכפי שנתקלה בכנסת. לכן, אני מפנה את הפנייה שהפנית אלי בחזרה לשולחן הממשלה.

אם נזכור מה קרה ומה קורה היום, הסיבות המרכזיות שהביאו למשבר בצי"ם הן: טכנולוגיה מיושנת, כוח אדם

הזה, כפי שאיננה יכולה לוותר על ענף התעופה הלאומית, אם כי ממשלת ישראל שותפה רק ב-40% ולא יותר, וההסתדרות ב-10% או ב-20% — — —

חיים רמון (המערך):

2%. היתה הבטחה שההסתדרות תקבל יותר מגיוס, והמדינה התנגדה, התכחשה להבטחה, ובורר משפטי קבע שלא תקבל יותר מ-2%.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

יש לנו מזל, לחברי ההסתדרות, שאין לנו יותר.

רבותי, חברי וקודמי חבר הכנסת רמון העלה את הנושא בפרוטרוט, ואינני רוצה להוסיף. אולם, אני פשוט מוראג מהתמטטותה של החברה הלאומית הזאת. מה שהיה ב"אחא" זה פסיק קטן לעומת מה שהיה כאן. מי שיתבע ומי שידרש לשלם — הרי זו מדינת ישראל ולא השותף הבכיר. אין לי ספק בכך. השותף הבכיר, ואנחנו יודעים מיהו, לא ייתבע לשלם. מדינת ישראל תיתבע לשלם את הסכום כמלואו.

שבע שנים ידעו על ההתדרדרות הזאת. אני מעיד על עצמי. כתבתי על כך לא אחת. מתוך ידיעה ומתוך חשש. ייפו מאזנים. חברי מועצות מנהלים ישבו ולא עשו כלום. מסופקני אם ירדו לעומק העניין. אני מציע כאן לשר לבטל את מינויהם של כל חברי מועצת המנהלים שהוא מינה ולהכניס אחרים במקומם. אם כי אני יודע שיש עוד שלושה מקומות פנויים ואינני יודע למה אין ממנים. אולי כבר אף אחד לא רץ להיות חבר מועצת המנהלים. כי אולי כבר אין נסיעות לחוץ-לארץ באוניות צי"ם.

אני רוצה לדבר על ניהול לקוי, ניפוח בעובדים, בכל זאת יש שם יסוד נאמן, מסור וותיק של עובדים, שלא בקלות אפשר להחליפו. פקיד אפשר להחליף מהיום למחר, אבל עובד יס זקוק להכשרה של שנים רבות. יש שם אנשים מוכשרים ביותר, ואני רואה לעתידם.

התמוה בכך הוא, שהיה ידוע, זה לא היה סוד, שצי"ם היתה קשורה בחוזה עם עין השמש לא שזפתם, איש לא ידע על קיומם. ידעו על קיומם, אבל הם נשמרו בסודי סודות. הנושא הועלה לא אחת. היו חוזים עם חברת "תרשיש", חברה של הקיבוץ המאוחד. החברה הזאת העבירה את האוניות והחכירה אותם לצי"ם במחירים מופרזים, ומי היה המנהל של חברת "תרשיש"? — אותו מנהל של חברת צי"ם, שעזב לפני כמה זמן.

קריאה:

בסך הכול היו להם שתי אוניות.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

היו ארבע אוניות, ירדו לשתיים. החוזה הוא משנת 1968. מצצו את לשדה של צי"ם בסכומים ששולמו. שילמו פי שלושה ופי ארבעה מהרגיל. אל אחיינו שם. אני מודיע לכם, אחד הסודות הכמוסים ביותר היה ההסכם עם חברת "תרשיש". אפילו לשר התחבורה היה קושי להשיג את ההסכם. וזה היה הסכם לצמיחת. אני יודע שעושים הסכם לשנתיים, לשלוש שנים, שמתחדשים אותו, שעושים אפילו הסכם לארבע שנים, אבל זה חוזה כמעט לצמיתות.

ומי עוד נהנה ממחירים מועדפים בהובלות? — החברה לקופסאות פח. האם מישוהו בדרך למי היא שייכת? — שוב, לקיבוץ יגור. אם אינני טועה, מה זה, טובות הנאה לסקטורים מסוימים? סוחרים אינם יכולים לקבל טובות הנאה אלה, רק סקטורים מועדפים?

אמנון לין (המערך):

אתה אומר ש-49% הם בידי המדינה. בידי מי היתר?

חיים רמון (המערך):

החברה לישראל, איונברג. כיוון שאני יודע שאיונברג לא נתן ל"אחא", אין לי ספק שאיונברג לא ייתן לצי"ם.

יאיר צבן (מפ"ם):

שלא ייתן, רק שלא ייקח.

חיים רמון (המערך):

כבוד לי שכאשר יקרה מה שיקרה, והמפלות עלולות לקרות, הקופה הציבורית תהיה הקופה היתידה שתידרש לשלם, כלומר — כולנו. לכן, לא מעניין אותי כרגע מה הרכב הבעלות מחוץ לבעלות של מדינת ישראל.

חלק גדול מהפעילות של צי"ם אין לה שום קשר למדינת ישראל, אלה קווים בין האוקיינוס השקט ובין יפן. בין בואנוס-איירס ובין לוס-אנג'לס, אוניות שלא מגיעות לישראל.

יאיר צבן (מפ"ם):

עם-עולם.

חיים רמון (המערך):

זה שוב אחר הסימפטומים הנוראים למה שקרה לנו בשנים האחרונות — מגלומניה. איש אינו מסתפק בממדים הצרים של מדינת ישראל. אחד רוצה להיות טייקון בנקאי, אחד רוצה להיות איל-ספנות כ"ן-לאומי. איש אינו מתאים את עצמו לממדים של מדינת ישראל.

אמנון לין (המערך):

אילו קווים אתה מציע לקיים?

חיים רמון (המערך):

אני מציע שיקוימו הקווים שקשורים למדינת ישראל וקווים תומכים. אבל, יש הרבה מאוד קווים שאין להם שום קשר לפעילות בארץ, והפסידו בהם הרבה כסף.

אמנון לין (המערך):

ואם יתברר שדווקא קווים אלה הם רווחיים?

הי"ר ש' הלל:

אם יוחלט שיהיה דיון, יהיה דיון. בינתיים יש הצעה לסדר-היום.

חיים רמון (המערך):

היו קווים שהיו רווחיים, היו קווים שהפסידו בהם. מה שבטוח, רבותי חברי הכנסת, הוא, שאנחנו עומדים בפני בעיה שמסתכמת במאות מיליוני דולרים תובנות שאין להם כיסוי. אני מציע שלא נחכה שהמצב יכתיב לנו את אופן הפעולה. אני מציע שנקדם את פני הדרך ונחליט מעכשיו על תוכנית הבראה, כדי שהקופה הציבורית לא תידרש לשלם יותר מיליונים מכפי שהיא תידרש לשלם במסגרת הסכם הבראה.

הי"ר ש' הלל:

אני מודה לחבר הכנסת חיים רמון. חבר הכנסת רן כהן איננו. חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב, בבקשה.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, חברת צי"ם היא אחת החברות הלאומיות, חברה להובלת משא ומטענים מישראל לעולם ומהעולם לארץ-ישראל. עובדים בה מאות עובדים, ספנים, פקידים, מכל הסוגים. זאת אחת החברות המבוססות ביותר שהיו לנו אי-פעם. חשוב להחזיק את צי"ם כמוביל הלאומי בים; חשוב מאוד. ישראל לא יכולה לוותר על הענף

ב־1970 עברה החברה לידים פרטיות. כחברה מעורבת שמניותיה מתחלקות 50% לבעלים פרטיים, 40% לממשלה ו־10% להסתדרות.

אודה נמיר (המערך):

כמה לחברת איזנברג, אדוני השר?

שר התחבורה ח' קורפו: 50%.

חיים רמון (המערך):

אדוני, 40% בהצבעה לממשלה, 49% — — —

שר התחבורה ח' קורפו:

חבר הכנסת רמון, יכול להיות שזאת האינפורמציה שאחת קיבלת. זאת האינפורמציה שאני קיבלתי.

הסיבות למשבר בספנות העולמית ובספנות הישראלית נעוצות במשבר הכלכלי של שנות 1979 — 1982. המשבר הזה הביא ציים רבים מאוד להתמוטטות. היתה ירידה ערך במטבעות האירופיים. היתה ירידה בכמות הסחור העולמי, והיא נמשכת מאז המשבר. היתה ירידה של 16% בהובלה ימית. קטנו מרחקי ההובלה. היה מעבר לתעשיות מתוחכמות, שעברו להובלה במטוסים ולא באוניות. היתה כניסה מסיבית של ציי מדינות המזרח הרחוק לשוק העולמי של הספנות.

אביא כאן כמה נתונים על הציים של המזרח הרחוק ומידת כניסתם לספנות העולמית: סין העממית הגדילה את צייה בשנה אחת — מ־1 בינואר 1983 עד 1 בינואר 1984, בשנה שקד משבר את ענף הספנות בכל העולם — כ־11.1%, מ־11,433,000 טונות ל־12,753,000 טונות. בדרום־קוריאה גדל הצי מ־8,925,000 ל־9,624,000 טונות — 7.8%. הונג־קונג מ־6,192,000 ל־7,558,000 טונות — גידול של 22%. הפיליפינים — גידול של 15%. טייוואן — גידול של 10%. אינדונזיה — גידול של 2%. מלזיה — גידול של 28.99%. אם כן, ציי המזרח הרחוק גדלו מ־38 מיליון טונות ל־43 מיליון טונות. גידול של 13%. על כך יש להוסיף את הגידול בצי המסחרי של ברית־המועצות מ־24 מיליון טונות ל־25 מיליון טונות. — היינו, גידול של 3.75%.

באותו זמן היו ספינות מובטלות בצי העולמי. בשנת 1980 היה המעמס המובטל בצי העולמי 8 מיליוני טונות, ב־1981 — 21 מיליון טונות, ב־1982 — 80 מיליון טונות וב־1983 — 75 מיליון טונות.

כוח העבודה של הציים האלה הוא זול. חברי הכנסת רמון ומאיר כהן־אבידב ודאי אינם מציעים להשוות את שכרו של הימאי הישראלי לשכרו של ימאי בצי הסוחר של אחת מארצות המזרח הרחוק. שכר העבודה של ימאי במזרח הרחוק זול ב־30% עד 40% לא רק משכר העבודה של הימאי הישראלי אלא גם של הימאי המערבי. הצוותים באוניות שלהם קטנים יותר, האוניות מתוחכמות, גם לחברת הספנות הישראלית ציים יש אוניות מתוחכמות, אבל יש לה גם אנשים מתוחכמים, שעל אף תחכום האוניות אינם מאפשרים להפעיל בצוות קטן יותר. אלא בצוות גדול יותר בארבעה עד חמישה אנשים בכל אונייה.

יש עודף גדול של אוניות בשוק. מוכן שהוא גורם להורדת מחירים, למחירי "דמפינג", וזה היה הגורם העיקרי של הפגיעה בחברות הספנות בכללותן, ובחברת ציים כפרט.

המדינה לא השקיעה ואינה משקיעה כספים, פרט להשקעה שנעשתה ב־1968, כאשר ציים היתה חברה ממשלתית. המדינה אינה מורמה כספים, פרט לערבויות כנגד ביטחונות.

מדוע חברות ספנות ישראליות שעזבו את הארץ משגשגות בחוץ־לארץ? יש הרבה אנשים. שיש להם חברות ספנות בלונדון, בשווייץ ועוד. הם לא פשוט רגל ולא נכנסו לחובות כאלה. קיימת גם חברת "אליים". היא עוד לא פשטה רגל. היא חברה פרטית, של רוזנפלד, רק בישראל, דווקא החברה הלאומית שקיבלה עזרה ומקבלת עזרה מאז ממשלת ישראל נתקלת בקשיים של מאות מיליוני דולרים.

אנשים ידעו מה קורה בציים, אבל ייפו את המאזנים באמצעים קוסמטיים, מרחו אותם. לכן אני בא בטענות לכל חברי מועצת המנהלים, אשר לא טרחו לרדת לעומקה של הבעיה, לנתח את המאזנים ולהפנות תשומת לב, להגיד: לא, מספיק.

אני קורא גם שיש קשיים בגבייה. חייבים לציים 40 מיליון דולר. מוותרים עליהם בקלות רבה. מדוע? מדוע אי־אפשר לתכנן את הסכומים האלה? האם זה סכום פועט ביותר?

אני גם יודע שקיבלו עוברים שהם בני דודים ואחים. זו חברה־משפחתית. קיבלו אותם ללא שירות התעסוקה. הפניתי תשומת לב בקשר לכך. מי שהיה לו אח, בן או בן דוד, הוכנס לעבוד שם, ולא באמצעות שירות התעסוקה. כפי שהיה נוהג בחברת החשמל והוא בוטל, אבל בציים זו נחלה של קרובים וידידים. בני משפחה אחת. כאשר העירו את תשומת לבם לכך, לא היה מי שיענה, לא היה מי שישיר.

העניין נדון בכנסת בחחילת שנה זו. הוגשו מסקנות של ועדת הכלכלה. היו כמה הצעות. עד כמה שידוע לי, לא היתה תשובה. — כפי שמתחייב — שיש חודשים לאחר מכן. חייבים להניח את תשובת המשרד על תוצאות הטיפול במסקנות. בין היתר נאמר בהמלצות הוועדה, שממליצים בפני הממשלה להקים ועדה מיוחדת שתבדוק את הנושא הזה. ידעו על כך בחחילת 1984 — וחברת הכנסת שושנה ארבל־אלמוחלני העלתה את הנושא הזה — והוועדה הגישה המלצות. אם הקימו ועדה — מה טוב, מה יהיו תוצאות הבדיקות שלה? אם לא הקימו, מדוע לא הקימו? מה זו מדיניות של תביעה? להעלים עובדות? להעלים מה שמתרחש באחת החברות הגדולות ביותר במדינת ישראל, שאלפים מועסקים בה והיום גורלם תלוי על בלימה?

אדוני היושב־ראש, אני סבור, שיש לטפל בנושא זה כהקדם האפשרי. עברנו את הזמן. אנחנו אחרי השעה שתיים־עשרה. הכול אבוד, אבל ניתן אולי להציל מקום עבודה של יורדיים ותיקים אשר עבדו במסירות וכנאמנות. יש לראות אם ניתן להציל את המקום הזה בלי להסתכן בתשלומים של מיליוני דולרים מקופת המדינה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מאיר כהן־אבידב. אני מזמין את שר התחבורה להשיב, אדוני השר, בבקשה.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, המציעים זיהו את חברת ציים כחברת הספנות הלאומית, ובהגדרה הזאת — "הספנות הלאומית" — גלגלו את האחריות לפתחנו.

חברת ציים היתה חברת ספנות לאומית וחדלה להיות כזאת. כיום היא חברה מעורבת. המתנהלת על בסיס כלכלי טהור, ללא סכסוד, ללא סיוע, עם מאזנים משלה, חובות מצטברים משלה והסמכות למינוי מנהלים היא הסמכות של הבעלים הפרטיים, קודם הבעלים של החברה הכלכלית, הברון רוטשילד, ולאחר מכן חברת איזנברג.

מיליון דולר, כפי שפורסם בכתבה. אין לצי"ם הפסדים מצטברים בגלל קשיי גבייה. צי"ם לא נתנה העדפות מכוונות לסקטורים מסוימים במשק על חשבונה. אין מערכת סבוכה של הטבות לעובדים בכירים בצי"ם. אין יסוד לחשדות נגד מנכ"ל החברה. לי אין כל סיבה שלא להאמין לכל אחת מן הקביעות הללו של חברת צי"ם.

אני יודע שהחברה נתונה בקשיים ובמצוקה. אני רוצה לקוות, שגם אלה שהעלו את ההצעה לסדר-היום כוונתם היא טובה — לדרבן את החברה, להביא אותה למאמץ יתר כדי שתיחלץ מקשייה בכוחות עצמה, מבלי ליפול למעמסה על הציבור.

איני מתנגד שהנושא הזה יועבר לוועדת הכלכלה לדיון.

היור"א נחמיאס:

תודה לשר התחבורה. לחברת הכנסת עדנה סולודר הצעה אחרת.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. אני רוצה להציע להסיר מסדר-היום את הצעתו של חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב — אנמק את הצעתי — ולהעביר לוועדה את הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת חיים רמון.

נדמה לי שכאשר מעלים נושא כל כך רציני כמו בעיות חברת הספנות צי"ם שנקלעה לקשיים, מותר, בצד ההסתה —

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת כהן-אבידב, תשמע — — —

יצחק זינגר (הליכוד):

מי שמדבר על התנועה הקיבוצית אינו יכול להיות בקואליציה?

אורה נמיר (המערך):

כאשר אתם שומעים "קיבוץ", זה מוציא אתכם מדעתכם.

מאיר כהן-אבידב (הליכוד):

עדנה סולודר (המערך):

אני מציעה להסיר את הצעתו של חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב מסדר-היום, משום שחלק מהנמקותיו היו הסתה נגד תנועה קיבוצית. בצד ההנמקה על החוזה שנחתם עם ספינות "תרשיש", אם כבר מבקרים את החוזה הזה, מותר היה להזכיר מה עשו אוניות "תרשיש", מה עשתה התנועה הקיבוצית בכיבוש הימאות העברית, ובמקום להשמיץ את ראש החברה, חבר קיבוץ שדות-ים יהודה רותם, מככיר ומראשוני הימאים העבריים; מותר היה להזכיר שבמכתוון הוא לא היה שותף לחתימת החוזה הזה בהיותו מנכ"ל צי"ם.

אבל, כשכל הנימוקים באים להסית נגד התנועה הקיבוצית, נגד שתי אוניות "תרשיש", נגד בית-חרושת של קיבוץ יגור, יש לו כביכול מונופול על חעשיית הפח באוניות, כאשר הצעות לסדר-היום של חברי הכנסת משמשות בעקביות להסתה נגד תנועה שלמה — אני חושבת שאין להן מקום בכנסת.

לא הייתי מציעה את הדבר אילו ההצעה לסדר-היום הייתה עניינית, לגופו של עניין, מבלי להסית כלל הודמנות נגד התנועה הקיבוצית.

אני מציעה להוריד את הצעתו של חבר הכנסת מאיר כהן-אבידב מסדר-היום.

חיים רמון (המערך):
מה זו ערבות מדינה, זה לא הורמת כספים?

שר התחבורה, ח' קורפוס:

חבר הכנסת רמון, הרי אני אומר שערבויות מדינה ניתנו. ערבויות מדינה ניתנו להרבה מאוד מפעלים, הרבה מאוד מפעלי חעשייה פרטיים, ואילו אינם נכללים בתחום המפעלים שמקבלים סיוע ממשלתי. ערבות מדינה היא ערבות להלוואות, שאנו מקווים שהן תיפרענה ולמדינה לא ייגרמו שום הפסדים.

חיים רמון (המערך):

שר התחבורה ח' קורפוס:

אתה יודע את המאזן של צי"ם. נדמה לי שאתה מוסיף להרעה של מאזן צי"ם עליידי הדיבורים. כך נדמה לי. המדינה איננה מזרימה. פרט לערבויות מדינה בסך 107 מיליון דולר להלוואות שהחברה פורעת אותן. בשלב זה היא פורעת את הריבית, ואנחנו מאמינים שהחברה תוכל לעמוד גם בפירעון הקרן.

בחברה מועסקים 3,000 איש, לרבות בחברות-בנות. מתוכם 1,300 מועסקים בחוף, כלומר בארץ. בחוף-לארץ עובדים 75 איש. לא כולל עובדים מקומיים. בצוותי הים מועסקים 1,440 עובדים קבועים ו-300 ארעיים. הסכמי העבודה עם חלק מן העובדים הם בתשלומים דולריים. תביעות ארגוני הימאים השונים מהוות מעמסה על החברה.

המאזן האחרון המבוקר של החברה ליום 31 בדצמבר 1983 מראה, שמחזור החברה הגיע ל-700 מיליון דולר. הוצאות התפעול — 634 מיליון דולר, פחת — 34 מיליון דולר, הוצאות אחרות, לרבות הנהלה, כ-70 מיליון דולר. סך כל הגירעון התפעולי הוא כ-35 מיליון דולר. מאזן הביניים החצי-שנתי ליוני 1984 מראה אותה חמונה.

לצי"ם רכוש של 43 אוניות, שתפוסתן כמיליון טונות ברוטו, נוסף על כך מפעילה צי"ם כ-30 אוניות חכורות.

בעיות החברה: צי"ם אינה מצליחה לכסות את כל הוצאות ההון, בעיקר פחת וריבית. דבר זה עשוי לפגום בתוכנית להחזרת הציוד, כיוון שההכנסות אינן מותירות עודפים לחידוש הציוד.

החברה עשתה ועושה מאמצים להתייעלות. הוכנה תוכנית-אב להתייעלות על-ידי הפרופסור בן-שחר. הוצאו אוניות מקורים בלתי יעילים ובלתי רווחיים, דוגמת הקן למזרח-אפריקה, ונמכרו אוניות. נעשה שינוי במדיניות ומעבר למדיניות של חכירת אוניות במקום בעלות על אוניות, דבר שהוא זול יותר. החברה משתדלת להיכנס לשותפויות כדי להוריד את רמת הסיכון. בחברה נעשה עכשיו רה-ארגון ומעבר לחברות-בנות קטנות יותר ותחרותיות יותר. נוסף על כך נעשים צמצומי התייעלות בחוף ובצוותי הים.

על אף השפל הפוקד את הספנות העולמית, ובכלל זה את הספנות הישראלית, עושה החברה מאמצים גדולים מאוד להתייעל, והרה-ארגון שנעשה מראה סימנים של הצלחה ומצליחים לכסות את ההוצאות המשתנות והתפעוליות.

על-פי דעתם של מנהלי החברה, לא קיימת ולא נשקפת סכנה מיידית לחברה. לפני כעשרה ימים היו פרסומים וכתבות בעיתון "מעריב" על מצבה של החברה, והחברה השיבה במודעות על מכלול ההאשמות שבהן הואשמה, ובהן היא ציינה: "צי"ם מכסה את הוצאותיה המשתנות על אף המשבר המתמשך בספנות. צי"ם לא רכשה מכלית נפט ב-84

הכנסת מאיר כהן-אבידב. חבר הכנסת כהן-אבידב, האם אתה מסכים להצעת השר להעביר את הצעתך לוועדה?

מאיר כהן-אבידב (הליכוד): כן.

היו"ר א' נחמיאס:

לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה; השנייה — להסיר את הנושא מסדר-היום. אני מעמיד את ההצעות להצבעה זו מול זו.

ה צ ב ע

בעד ההצעה שלא לכלול את
הנושא בסדר-היום של הכנסת — 14

בעד ההצעה להעביר את הנושא
לוועדת הכלכלה — 9

ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר
הכנסת מ' כהן-אבידב בסדר-היום נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:
תודה לחברת הכנסת עדנה סולודר. חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה על הצעתו לסדר-היום של חבר הכנסת רמון. לפני כן אני רוצה לשאול את חבר הכנסת חיים רמון אם הוא מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדה.

חיים רמון (המערך): כן.

היו"ר א' נחמיאס:
אם כן, לפנינו הצעה אחת — להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא שהעלה חבר
הכנסת ח' רמון לדיון בוועדת הכלכלה
נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:
אנו עוברים להצבעה על הצעתו לסדר-היום של חבר

י. הצעות לסדר-היום היערכות למניעת סיכונים רבתיים בישראל

ואחרים, מצויים גם מצויים במקומות ריכוז ובמוקדי סיכון אחרים. הם מיוזמים לישראל, מאוחסנים בישראל, וחלק גם מיוצא בישראל.

יאמר לי: אל תעורר פניקה. אני רוצה להזכיר שלפני חמש שנים, ארבע ושלוש שנים אמרו לי בקשר לפרשת האסבסט: אתה מעורר פניקה. לצערי הרב התברר שרק בדרך של אזעקת-אמת אפשר היה לעורר את המערכת לראשית פעולה. לצערי, האזעקה הוכחה כמוזקת, ואנחנו יודעים שעד היום 13 מהעובדים שנחשפו, במפעל אחד בלבד, שילמו בחייהם. וכ-70 עובדים — בדרך.

לכן אני חוזר על מה שאמרתי כאן לפני שלוש שנים: אם נגזר עלינו לבחור — מוטב לחיות בפניקה מאשר למות בשקט.

אני רוצה להתחיל בהדגמה של תופעת סיכון נפוצה מאוד — כלור. כאשר מתפוצץ מכל של טונה כלור — ויש לנו בארץ מכלים כאלה לעשרות, מפוזרים במקומות יישוב, המכילים טונה כלור — טווח המוות החיצוני בתנאי רוח יציבה הוא 1,700 מטר. הווי אומר, אם רוח יציבה מוליכה את ענן הכלור בכיוון מסוים, כל אדם שני ברדיוס של 1,700 מטר באותו כיוון ישלם בחייו. אין זה אומר שאחרים יצאו בריאים. טווח הסכנה הוא 5 ק"מ, ומדובר בטונה אחת בלבד. אחר כך תשמעו אילו ריכוזים יש אצלנו.

אביא רק דוגמה אחת. על-פי הרשאה של משרד הבריאות, צריך לחטא בכלור את בריכות השחייה, ועל-פי הרשאה של משרד הבריאות צריך להחזיק את הכלור במכלים של עד 250 ק"ג. אבל, בעלי בריכות שחייה רבות בארץ "מצפצפים" על ההוראה הזאת ומחזיקים מכלים של טונה, כי זה זול יותר ונוח יותר.

היתה וישנה הפרשה המזעזעת של המפעל "פרוטרום". בשנת 1956 עמדה משחחת מצרית "איבריהם אליאול" מול עכו והפגיוה את הלול של עין-המפרץ. במלחמת ששת הימים הפציצו שני מטוסים סוריים את המתכנים של עין-המפרץ. תאמינו לי שהם לא התכוונו ללול של עין-מפרץ ולא למתכנים של עין-המפרץ. ידוע שהנושא הגיע עד בית-המשפט העליון.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעות לסדר-היום בנושא "היערכות למניעת סיכונים רבתיים בישראל" — מאת חמישה חברי הכנסת. הראשון — חבר הכנסת יאיר צבן, בבקשה.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מי שראה את תמונות הזוועה של הקורבנות לאחר אסון הגז במקסיקו-סיטי, וכעבור זמן קצר את תמונות הזוועה הנוראות עוד יותר של האסון בבופאל שבהודו, לא יכול היה שלא לשאול את עצמו את השאלה ששאלו אזרחים רבים בארצות רבות בעולם: האם אסון כזה יכול לקרות גם אצלנו?

השבועון "ניוהויק", אשר סקר בהרחבה את פרשת האסון, הכתיר את אחד הפרקים שלו בכותרת: "Could it happen in America", והוא אומר שאסון דומה עלול להתחולל באמריקה, וכי הסיכון הוא אדיר.

בישראלי העוסק בנושאים האלה כבר כמה שנים, ולאחר שעדכנתי את המידע שלי בשבועות האחרונים כמעט עם כל הגורמים הרלבנטיים, אני רוצה לומר כאן דבר חמור בתשובה על השאלה האם אסון כבופאל יכול לקרות בישראל. התשובה שלי היא: כן. אסון כמו זה שאירע בבופאל יכול לקרות בישראל; יכולים לקרות אסונות דומים לו, קטנים בממדיהם, וגם אסונות גדולים הימנו, מקיפים יותר ומוזעזעים יותר בממדיהם. אני מרשה לעצמי לקבוע במלוא האחריות, שיש בארץ הזאת עשרות מוקדי סיכון המוניים, מהם מוקדי סיכון שעלולים להביא מוות על מאות, על אלפים עד שתי רבבות.

בבופאל יש ריכוז האם המכלים שם הכילו 25 טונות או 45 טונות. בארץ יש ריכוזי מכלים שמכילים הרבה יותר מ-25 טונות ומ-45 טונות של גזים רעילים.

שואלים: האם יש בארץ החומר מטיל-איוו-ציאניד? — נראה שיש או היה במפעל אחד. זה קצת מתמיה שהרשויות אינן יודעות לענות על כך בוודאות. אבל הבעיה איננה כש, משום שגזים לא פחות רעילים, כמו פוספן, ארסין, פוספין

המייצרות את האמצעים המשוכללים ביותר בעולם — וניהלה אתה משאיומתן. המחירים אולי קצת הרתינו אותם, והם אמרו: עוד מעט נתקשר ונחנך'נזמן. שבועות ספורים לאחר מכן קרה האסון. ואני מודיע, שבימים האלה, בשבועות האלה, בחודשים האלה, בשנים האלה, מפעלים רבי סיכון נמנעים מלקנות אמצעי ניטור, מפני שכעיניהם הם יקרים מדי, ואינם רואים חובה לעצמם לעשות זאת, פשוט מפני שאין בישראל חוק שמחייב אותם לעשות זאת.

עכשיו יש שאלה של הכיקורת — מי מבקר? אומרים לנו שב"פרטורוס" הכול בסדר. אני משבח את שר הכריאות ואת סגנית השר ואת המנכ"ל שנחלצו לבדוק, אבל יש פה משהו פגום בשיטה, כי השאלה היא מי בודק, "פרטורוס" רכש את המכשירים, אנשים שלו, שמקבלים ממנו שכר, הם שבדקים, לרבות הבדיקה של דליפות בשטח של עין-המפרץ, כפר-מסריק וכדומה. אבל ביקורת אובייקטיבית של אנשים מיומנים, עם המכשירים המשוכללים ביותר, אנשים שאינם חלולים, בשום מערכת, נעשית במעט מאוד מקומות בארץ. אם כלל, זה אחד הדברים שנצטרך לשנות.

והדבר האחרון — ארגון המערכת שלנו למקרה אסון. אני מחזיק ביד מסמך שמראה איך 10 משרדים ממשלתיים, הפועלים במסגרת של כ-25 מערכות ותקנות, פועלים בעניינים האלה ללא תיאום קבוע ביניהם, וכאשר קורה משהו — כמו, למשל, במחסנים לתומרי הברכה "אמיר" בהרצליה — נתחף כל הבלגן. עלתה תביעה, גם בכנסת, גם במקומות אחרים, להקים רשות לבטיחות ולביטחון במפעלים, להקים רשות לאיכות הסביבה הנשענת על חוק, ובמיוחד להקים יחידת מטה לתיאום בין כל המערכות. אם הדרישה הזאת לא תתקיים, איש מאתנו לא ירחץ בניקיון כפיו כאשר יפקוד אסון את ביתנו. לכן אני מציע לכנסת לראות את הסכנה הזאת כאחת הסכנות הראשונות במעלה והדחופות ביותר ולטפל בה באורח נמרץ, כדי להבטיח שאסונות כאלה לא יקרו, ואם יקרו — שהקורבנות יהיו מעטים ככל האפשר והמערכת המסייעת והמערכת המטפלת ידעו כיצד להתמודד עם אסון נורא מעין זה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יאיר צבן. באותו נושא. אני מזמין את חבר הכנסת מתתיהו פלד.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, נרמה לי שבהרפת נושא הדין חלה טעות, כי עד כמה שאני הבינתי, הנושא הוא: היערכות למניעת סיכונים סביבתיים בישראל. אני חושב שהיו שם קולע יותר מטה שהורפס.

היו"ר א' נחמיאס:

לא חלה טעות דפוס. מאחר שהיו חמש הצעות לסדר-היום, בחרנו מבין שמונתיהן את השם שנראה היה לנו כי הוא מביע בצורה החזקה ביותר את הנושא, והצעה זו דיברה על הפגיעות מבחינה רבת היקף. לכן השם הוא בסדר.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
בסדר. מכל מקום, רציתי להעלות את העניין מבחינה כוללת יותר. כלי לנסות להיות דרמטי מדי, הייתי אומר שהשאלה היא: האם אנחנו מוכנים לאסון אקולוגי? איך פלא, שלאחר האסונות שהיו במקסיקו ובהודו, הכול נעשו רגישים לעניין זה, אבל הרגישות שנוצרה מבליטה, אולי יותר מכל דבר אחר, את מידת אי-הנכונות שלנו, כחברה וכמדינה, להתמודד עם הסכנות הכרוכות בצרכיה שמדינת ישראל כנסה לתחום

ובית-המשפט העליון בפסק-דין הגביל בהגבלות חמורות את המפעל. אני מרשה לעצמי לקבוע, שהפסיקה הזאת של בית-המשפט העליון, ספק רב אם היא מקרימה, וגם אין בה כדי למנוע את הסכנה. וכאשר לאחר שניתן פסק-הדין של בית-המשפט העליון נפגש מנכ"ל "פרטורוס" בשנה שעברה — בינתיים התחלף המנכ"ל — עם אנשי האזור והשיב על טענותיהם, הוא הסביר להם שהמטרד של הכלור הוא לא בלתי נסבל, שאנחנו איננו יכולים להשקיע את ההשקעות הדרושות כדי למנוע דליפות באורח אבסולוטי ושיש גבול לפינוק שאזרח במדינה יכול להרשות לעצמו כשהוא בא לדרוש דרישות בטיחות ממפעלים. ד"ר גיק לאוור, מומחה בין-לאומי, שביקר בארץ ובדק את הנושא של "פרטורוס" לאחר שהוכנסו הסידורים שהוחלט עליהם, קבע כי המפעל לא הגיע לרמת הבטיחות הדרושה.

הדוגמה השנייה היא רמת-החוב, זאת אתה השערוריית שעוד נצטרך לבדוקה: איך טופל העניין מלכתחילה. מי נתן בשנת 1980 זיכיון לקבלן פרטי, שצריך היה אחר-כך לזרוק אותו, לאחר השרפה שפרצה בכריכה של החומצה הבוצית. אנחנו נמצאים במצב שאחר הפסולת ברמת-החוב אינו מתופעל כמו שצריך. יש בו כיום כ-10,000 טונות חומצה בוצית, כ-1,000 טונות של ציאנידים, כ-100 טונות של בוצית כספית, שזה חומר פסולת רעילה בצורה בלתי רגילה, ומה שצריך, על-פי דעתי, כולם, לעשות הוא להקים מפעל לנטרול הפסולת הרעילה — אך דבר זה לא נעשה. אנחנו מייצרים כל שנה 20,000 טונות של פסולת רעילה — אני חושב שהשנה נגיע ל-25,000 טונות או 30,000 טונות — ובמקרה הטוב, אם יתחילו, אם ירצה השם, לפי התוכנית של האופטימיסטים, להקים את מפעל הנטרול, כבר יהיה שם בשטח אחסון של פסולת רעילה בשיעור של קרוב ל-80,000 טונות.

זהו פצצה אקולוגית, כפי שהתבטאו המומחים בדבר, ורק בארץ שלנו, על רקע של בעיות ביטחון ובעיות פוליטיות, מצד אחד, ועל רקע של לחצים כלכליים, מצד שני, יש רמת מודעות מראיגה מאוד, עלובה מאוד, לבעיות האלה, שבארצות אחרות מעוררות את דעת הקהל ומסעירות את דעת הקהל.

מה צריך היה לעשות בנושאים האלה? היות שעיקר מקור הסכנה הוא המפעלים והמחסנים ואחרי הפסולת, ראשית הכול היתה צריכה לעמוד בפני המערכת השאלה של מיקום המפעלים, מיקום המחסנים ומיקום אתרי הפסולת. מי שזרמן לו לראות את המפה הלא כל כך נפוצה של מוקדי הסיכון בארץ, יראה כי חלק גדול ממוקדי הסיכון הראשונים במעלה נמצאים בתוככי אוכלוסיות, מה שהתחילו לעשות ברמת-החוב ובעוד שניים-שלושה מקומות — דהיינו, הוצאת המפעלים מתחומי האלה — וזהו התחלה צנועה שעליה אפשר לומר רק, שהיא מעט מדי ומאחר למדי.

דבר שני — סדרי הבטיחות הפנימיים והחיצוניים במפעלים. בארץ הזאת היו אנשים שתבעו במשך שנים חוק רישוי מפעלים מבחינה בטיחותית, כדי שאדם או חברה לא יוכלו להקים מפעל שמהנדס בטיחות איננו שם עליו גושפנקה אחראית. עד היום אין לנו חוק רישוי מפעלים, אני נאלץ להגיש בשבוע הבא הצעת חוק פרטית, עם הסיכוי הלא-רדוד שהצעת חוק פרטית כזאת לא תעבור. ואת היתה צריכה להיות יוזמה ואחריות ממשלתית.

הדבר השלישי — אמצעי ניטור ומיגון. איני יודע אם חברי הכנסת יודעים את הסיפור ש"יניון קרבידי", שבועות ספורים לפני האסון הנורא, התקשרה עם חברה לייצור אמצעי ניטור — אחת החברות האמריקניות הגדולות ביותר בעולם,

— אני מוכרח לומר שלא ירדתי לסוף דעתו. אבל אפשר להבין שהוא טוען שזה יעלה בהשקעה של 70 מיליון דולר. הסכנה קיימת, היא מאוחרת, אבל אין אפשרות להתמודד איתה, לא כספית ולא ארגונית.

מוכן ששאלה חמורה ומורכבת כזאת — ולא נכנסתי לשאלת סדרי הגיהות והבטיחות במפעלים עצמם, כי העניין הזה כבר הוזכר כאן — מחייבת איזו שהיא פעולה. אני חושב שאנחנו צריכים להודות בפני עצמנו, שאנחנו איננו יודעים בדיוק מה לעשות. אנחנו עומדים בפני בעיה לאומית ממדרגה ראשונה, בפני סכנה גדולה שאין לנו תשובות מה לעשות איתה.

לכן אני מציע, קודם כול, שהכנסת תסכים לראות בכך עניין חמור ודחוף ושחשלה אותו על סדר-יומה. הייתי מציע גם, שלקראת הדיון הזה יוטל על השירות לשמירה על איכות הסביבה שבמשרד הפנים להכין חומר ונתונים, שייתנו את כל העובדות על המפעלים ועל הסכנות — והסכנות הן ממש מהרגע הראשון שהחומר מופיע.

אנחנו יודעים, שלמרות העובדה שיש כ-15 חוקים העוסקים בהגנה על איכות הסביבה, אין נהלים מחייבים של מעקב אחרי חומרים רעילים מהרגע שהם מופיעים ועד לרגע שהפסולת שלהם צריכה להיזרק למקום כלשהו. לא תמיד ברור באיזה הרכב ובאיזו קומפוזיציה הם עלולים להידלק, ומה עושים כאשר הם נדלקים. כפי שראינו במקרה של הרצליה.

לכן חשוב שלקראת הדיון הזה יוכן, על-ידי השירות לשמירה על איכות הסביבה, חיק מקיף, שבו ייתנו כל הנתונים האלה ותוצענה גם ההצעות המעשיות, החל בהכשרה מתאימה לכבאים וכלה בנהלים מחייבים למפעלים עצמם, לרשויות המקומיות ולגורמים הנותנים רישיונות בנייה וכדומה, שכולם ידעו לתת את הדעת על העניין הזה. אין כל ספק שהיום המצב הוא, שאם יתרחש אסון בקנה מידה גדול יותר מזה שהתרחש בקיץ שעבר בהרצליה, ספק רב אם יש לנו יכולת להתמודד איתו. לכן אני חושב, שהנושא הוא דחוף באמת, והייתי מציע שהכנסת תקבע אותו כנושא דחוף לדיון ותבקש ממשרד הפנים להכין את התומר, כפי שהצעתי. תודה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלר. אני מזמין את חבר הכנסת יצחק זינגר באותו נושא.

יצחק זינגר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, האסון שקרה בבופאל שבהודו ובמקסיקו סיטי צריך וחייב, כפי שאמר קודמי, להדליק אור אדום גם בישראל. אבל, הייתי רוצה להסתכל על אסונות אלה מנקודת מבט קצת שונה. אילו, למשל, בית-החרושת בבופאל שבהודו, שבו קרה האסון, לא היה סמוך לעיר, והיה קורה אסון — היו נפגעים רק האנשים הנמצאים במפעל בתוקף עבודתם. זה, כמובן, דבר חמור, אבל האסון קיבל ממדים מבעיתיים בגלל המיקום של המפעל, בלב אוכלוסייה צפופה. אותו דבר היה במקסיקו סיטי. אילו מסופי הגז היו מתוחן לעיר, אולי אף לא היו נפגעים אנשים, או שהיו נפגעים מעטים. הקרבה למקומות צפופי אוכלוסין היא המסוכנת.

קודמי דברו על בתי-חרושת, על גוים רעילים וכן הלאה. הייתי רוצה להציג את הדברים מנקודת מבט זו, והייתי מוסיף עליה גם מקרים שבהם נתיב טיסה, למשל, עובר מעל אזור צפוף אוכלוסין, אם, חלילה, תהיה תאונה אווירית. הרי הנזק לא יהיה מצומצם לאותם נוסעי מטוס, אלא הוא יכול להיות

התעשייה הכימית כעוצמה ובמרחץ רב, אך אלה מלווים באדישות לגבי המשמעות שישכילות להיות להתפתחות כזאת.

הייתי רוצה להביא שתי דוגמאות, שבהן אני רואה עדות לאדישות שמדובר בה. לא התפלאתי לראות, שלאחר האסונות הגדולים שקרו במקסיקו ובהודו, התפרסם בעיתון מכתב של ראש עיריית חיפה מר אריה גוראל אל ראש הממשלה בתפקידו כממלא-מקום שר הפנים, ובו אוהרה מפני הסכנה העצומה הצפויה לתושבי חיפה והסביבה מן העובדה, שבאזור זה נמצאים מפעלים, שאם יקרה חלילה כאחד מהם אסון כלשהו, יכולה הסכנה להקיף מספר שאיני רוצה להעריך אותו, אבל מספר ענק של אוכלוסין. יתר על כן, הוא אומר שאין בידי הגופים המופקדים על טיפול באסון כזה אמצעים כדי להתמודד איתו, וזה חמור אולי יותר מכול.

רק היום ראיתי בעיתון את התזכיר ששלח מנכ"ל משרד הפנים — אף הוא מופנה אל ראש הממשלה — שבו הוא מציין דבר מעניין מאוד, שתשעה, משרדי ממשלה מטפלים בהיבטים השונים של בעיית החומרים המסוכנים והרעילים, אבל למרות זאת אין ראייה לאומית כוללת להתמודדות עם הנושא במלוא היקפו. הוא מוסיף ומציין, שקיימים בארץ כמה מאות מפעלים שבהם מייצרים ומאחסנים חומרים מסוכנים, העלולים לגרום אסונות כבדים לעובדי המפעלים עצמם ולתושבים הגרים בקרבתם. ושוב, נוכח סכנה כזאת אין אמצעים מוכנים להתמודד עם הבעיה.

הקצין היתה שרפה במפעל לייצור חומרי הדברה בהרצליה, והוכח שמכבי-האש אינם יודעים להתמודד עם תופעה כזאת. הם גם לא ידעו בדיוק מדוע התרחשה השרפה: לאחר שהיא התרחשה הם לא ידעו להתמודד איתה; ולאחר שכיבד אותה נוצר ענן של רעל מעל העיר, ואיש לא ידע להעריך את מידת הסיכון, אף שחלק מהאוכלוסייה התלוננו על כאבי עיניים ועל קשיי נשימה; ובסופו של דבר לא ידעו מה לעשות עם האפר שנותר, והוא רוכז במאות חביות שאיש לא ידע היכן אפשר לשים אותן כלי שהן תגרומנה נזק נוסף.

ובכן, המצב הוא בהחלט כבי רע. חבר הכנסת יאיר צבן דיבר על השאלה של רמת-חובב, ואיני רוצה להוסיף על דבריו. אני רוצה רק להזכיר, שלפני זמן לא רב, דומני ששר התעשייה והמסחר ציין בתשובה, על שאלתו, שיש תוכנית פסולת את המקום כמתקן שבו ניתן להטיל, או לפרק, פסולת רעילה, ושהדבר הזה תלוי בכסף. כ-6 מיליון דולר, ואיש איננו יודע מתי הסכום הזה יימצא. המקום ממשיך לקלוט חומרים רעילים. איני יודע אם המספר הוא 20,000 טונות לשנה. אני ראייתי באיזה מקום את הנתון של 30,000 טונות לשנה של חומרים רעילים. שעצם הנתחם ברמת-חובב עדיין אינה מפסיקה את פעולתם כחומרים רעילים, כי הם ממשיכים לפעול, הם ממשיכים להתפרק. ראיתי שמומחה אחד חושש אפילו, שבכריכו גדול כזה עלול לקרות לחלול אל תוך מי התהום — פרשה נוספת בתחום האקולוגיה. ואני חושב שכיום מן הימים נצטרך לתת עליה את הדעת, כי אנחנו מנצלים את מי התהום למעלה מן המותר.

נוסף על זה אפשר לציין את שאלת ויהם האוויר, שהיא ודאי חלק אינטגרלי של כל התופעה הזאת. אנחנו מזהמים את האוויר כמו כל חברה תעשייתית, ומדי פעם עולים רעיונות כיצד למתן את קצב הזיהום, ושוב עולה השאלה: זה עולה כסף, אם לצטט משהו מהיום, אפשר להזכיר את בתי-הזיקוק בחיפה: האם ניתן להפעיל את בתי-הזיקוק תוך המעטת הזיהום שנגרם על-ידי כך לאוויר? שר האנרגיה, פרט לזה שהוא מאשים את המפעלים את הרעיון הזה כמוטיבים פוליטיים

היו"ר א' נחמיאס:
חבר הכנסת צירלי ביטון, אתה יודע שאתה מדבר אחריו.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

יצחק זייגר (הליכוד):

ההיטל שיוטל על מפעלים שבהם יש מדד סיכון גבוה, מטרתו תהיה לקזז את הכדאיות הכלכלית של מיקומו. מפעלים כמו המפעלים הפטרוכימיים, אם יצטרפו לשאת גם בהוצאות היטל גבוה, הם ישקלו אם לא כדאי להם לעבור למקומות מבודדים. גם על רשויות התעופה, אולי על חברות התעופה, כדאי להטיל היטל. אם יש נוחות מסוימת לטוס מעל העיר, הדבר הזה כרוך בסיכון. יש בכך עלות לחברה, והיא צריכה לשלם את המחיר. אולי אז יחשבו ביתר רצינות על מציאת פתרונות ונתיבי טיסה אחרים.

כמובן, על זה צריך להוסיף את הדברים שאמרו קודמי בקשר לאמצעי הגנה. כאשר קורה אסון והוא כבר עומד להתפשט, יהיו, לפחות, בירי התושבים אמצעים, מודעות ויכולת להתגונן, כדי לצמצם את האסון.

אני מציע, כמובן, לדון בכך במליאה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יצחק זייגר. אני מזמין באותו נושא את חבר הכנסת אמנון לין.

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לכאורה אפשר לשאול מה ניתן עוד להוסיף על הדברים החשובים והנכונים שאמרו כאן כל קודמי. במיוחד אני רוצה לברך את חבר הכנסת צפן, המתמיד בנושא הזה כבר שנים אחדות ורואה בו אתגר לעסוק בו ולזעזע את המדינה ואת כל האחראים לנושא. אבל, חברי הכנסת, מצאתי לנכון להוסיף כמה משפטים משלי. רק מפני שאני מחשיב מאוד את העניין.

בימים כאלה, כאשר הארץ רועשת ורועשת על מסקנות מבקר המדינה בעניין כה חמור, שגרם נזק למאות אלפי ישראלים במפלות המניות של הבנקים, וכאשר אנו מדברים על כך שצריכה לקום ועדת חקירה מפני שנגרם נזק חמור למאות אלפי ישראלים — הנושא הנדון כאן היום, חברי הכנסת, אינו בכך שייגרם נזק לכמה עשרות אלפים, אם יקרה חלילה אסון באיזה מקום: כאן מדובר על אסון לאומי. אם יקרה, חלילה, האסון שבו מדובר, הר' לפי הממדים שעליהם שמענו מפי חברי הכנסת שקדמו לי — ואני אוסיף כאן משהו — זה יהיה סיכון שיתבטא בעשרות אלפי קורבנות.

אפשר להקים ועדות חקירה שיבדקו מי אשם בכך שהיתה מפולת של מניות, ועדות חקירה תסיק מסקנות, כדי שלא יהיה שוב, חלילה, אירוע כזה. אני יקרה, חס וחלילה, מקרה אסון במפעל אחד מבין מאות מפעלים הנמצאים בארץ, שכל אחד מהם עלול לסכן מאות ואלפים, וכפי שאמר חבר הכנסת צפן, יש גם כאלה העלולים לסכן עשרות אלפים, איזה ערך יהיה לוועדת חקירה, חברי הכנסת? איזה טעם יהיה שנקים ועדת חקירה ונקבע מי אשם?

לכן, חברי הכנסת, מאוד לא הייתי רוצה — ואני פונה אל כבוד השר, שנמצא פה, ואני מניח שהוא ישיב על הנושא הזה — שנראה בדיון הזה דיון שגרתי, ארכעיה-חמישה חברי הכנסת מציעים הצעה לסדר-היום, השר משיב בשם הממשלה ומציע להעביר לוועדה, עצם העובדה שאנחנו נזעקו בימים

גדול ביותר, כי ייפגעו אנשים הגרים באותו מקום שבו התרסק המטוס.

המשותף בין כל האסונות האלה הוא, שהם גורמים על-ידי הטכנולוגיה, אבל ממדיהם רחבים, רחבים הרכה יותר מהממדים שהיו מחויבים מאותו אסון, ואין דיסציפלינה מיוחדת המסתכלת על אותם אסונות מנקודת מבט זו. זאת אומרת, לא איד למנוע אסון — זה נושא חשוב ומטופל, רשויות רבות מאוד מטפלות בשאלה איך מונעים אסון, איך שומרים על הבטיחות — אלא אם כבר, חלילה, הכויבו אמצעי הביטחון וקרה אסון, איך למנוע שהאסון יהיה רחב ממדים, איך לצמצם את ממדיו רק למקומו ורק לממדים מצומצמים הכרחיים. זוהי דיסציפלינה החסרה, ובה אין רשות שמטפלת. משרד העבודה מטפל בבטיחות במפעלים, רשויות התכנון מטפלות אולי במיקום של מפעלים וכיוצא בזה. אבל איש אינו נותן את דעתו על השאלה המיוחדת הזאת, אם הצעה זו תועבר לוועדה, אני חושב שאתה המטרת של ההעברה היא לבדוק את הנושא הזה מנקודת מבט חשובה זו, של הדרכים למניעת אסון רחב ממדים.

הייתי מציע כמה צעדים. דבר ראשון, צריך לרכז את הטיפול בירי רשות אחת. אמרתי שהיום עוסקים כולם בנושא הזה, משרד העבודה, רשויות התכנון, אבל לא רשות אחת שתפקידה יהיה לצמצם את ממדי האסון כאשר הוא כבר קורה. לאחר מכן יש צורך לעשות מיפוי של מוקדי אסון אפשריים, מוקדי סיכון, אם אנחנו מסתכלים על מפת מדינת ישראל, יש מוקדים רבים כאלה. כבר הזכרתי את נתיבי הכניסה והיציאה לגמל התעופה בן-גוריון, העוברים מעל תל-אביב. זה מוקד סיכון. התשלובת הפטרוכימית, שעליה דיברו קודמי, היא מוקד סיכון. תחנת דיגני בתל-אביב ושדה התעופה רב כחל-אביב, כלב העיר, הם מוקדי סיכון. ובכן, צריך שהיה מיפוי של מוקדי סיכון.

לאחר מכן הייתי מציע לקבוע מדד סיכון, מדד שייבא בחשבון שני דברים. דבר אחד — ממדי האסון הצפוי, ושני — ההסתברות שאסון כזה יקרה. זאת אומרת, אם, חלילה, עלול לקרות אסון רחב ממדים, אבל ההסתברות שהוא יקרה היא קטנה, הרי המדד אינו צריך להיות גבוה. לעומת זאת, אם עלול לקרות אסון לא כל כך רחב ממדים, אבל עם הסתברות גבוהה, הרי הוא צריך לקבל מדד גבוה. לאחר שהיה מדד כזה, יצטרפו גם לקבוע תקנים חדשים, מתוך נקודת המבט של איך לצמצם ממדי אסון.

כאן אני רוצה להוסיף עוד דבר אחד. כדי לסלק אותם מוקדי סיכון מהמקומות שבהם ממוקמים, יש צורך בהוצאה נכבדה. וצריך לתת לבעלי המפעלים, או לרשויות הנוגעות בדבר, ממדין, שיהיה להם כדאי להשקיע בהקטנת ממדי הדבר, בהערכת המפעל למקום מבודד או בהתקנת אמצעי בטיחות מיוחדים, שיצמצמו את ממדי האסון. לכן, הייתי מציע במקרה זה להטיל היטל סיכון, שיהיה פונקציה של אותו מדד. ההיטל הזה יצמצם את הכדאיות של המפעלים הפטרוכימיים

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
גם על זה אתה רוצה להטיל מס?

יצחק זייגר (הליכוד):

תראה, עדיף להטיל היטל ולנקוט אמצעים שהם מכאיבים, מאשר לחכות שיקרה אסון, חלילה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

משלמים עד היום היטל על מסכות גז. כיום זה כבר מצטבר במיליארדים של שקלים — — —

אמנון לין (המערך):
יכול להיות. בכל ארץ אפשר להציע להעביר את התעשייה לאזורים בלתי נושבים.

דן תיכון (הליכוד):
תעשייה מסוכנת — לשם כך הקימו את רמת-חובב.

אמנון לין (המערך):
חיכך אגיד על זה משהו. לפני זמן-מה הייתי במשלחת של הכנסת לאוסטרליה. סיפרו לנו שם, שיש חוק שמותר להקים תעשייה רעילה במרחק 70 קילומטר מאזור מאוכלס.

יאיר צבן (מפ"ם):
אפילו בבלגיה — 40 קילומטר.

אמנון לין (המערך):
יפה. האם יש באפשרותנו לקבל את כל החוקים המקובלים בעולם בנושא זה? אנחנו מתווכחים על 16 קילומטר מהגבול. אנחנו לא יודעים האם להחזיק אותם או לא. אבל מי שמדבר על העברת מפעלים מחוץ לאזורי יישוב מאוכלסים צריך לשאול את עצמו איך זה מתקשר עם כל הוויכוחים שלנו.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:
איפה 16 קילומטר?

אמנון לין (המערך):
מלב הארץ מזרחה. אני מדבר על הגבול הישן.

יאיר צבן (מפ"ם):
אתה מתכוון לקלקיליה?

אמנון לין (המערך):
נניח לקלקיליה. חברים, אתם מבינים בדיוק את הרמז.

חברי הכנסת, אני רוצה לחזור ולומר, שאני מברך מאוד את חברי הכנסת שהעלו את הנושא לדיון. אני יודע שהשר — ובצדק — יעביר את הנושא לדיון בוועדה. מה אני מצפה מהוועדה? באופן פורמלי אני מציע לה לקיים דיון. אבל באופן לא פורמלי אני מצפה, שהמליאה תקבל מהוועדה דוח על כמה נושאים. ראשית — חבר הכנסת צבן, אחרי הדוח היפה שמסרת, הוועדה צריכה לספק לכנסת כולה מידע — כמה מפעלים מסוכנים בתחום השטחים המאוכלסים. שנית, האם התקנים שלהם מקובלים בעולם מבחינת תקנים של מפעלים באזורים מאוכלסים. שלישית, אם לא — מה ניתן לעשות כדי לתקן מפעלים שהתקנים בהם מבחינת הבטיחות לא מקובלים מבלי להעביר אותם לשטחים המאוכלסים על-ידי אוכלוסייה צפופה. רביעית, מהי ההשקעה שצריך להשקיע ומאין יגויסו הכספים. חמישית, איזו סמכות — ועל כך דיברו כאן רבים מאוד — אחראית לביצוע הביקורת והפיקוח ומי אחראי לחיקונים. שישית, מה ניתן לעשות כבר עכשיו, מתרומחותיים.

חברי הכנסת, אני מבקש את תשומת לבכם לנושא הזה. אנחנו מתדיינים פה, הנושא יעבור לוועדה — אדוני השר, אותי מעניין מה ניתן לעשות כבר עכשיו, מתרומחותיים. אומר לנו משהו מאנשי "פרוטרום", מהפועלים שם, מוועד העובדים, שתקלה קטנה יכולה להיגרם שם על-ידי טעות אנוש פשוטה. זה יכול לקרות מתרומחותיים. השאלה שלי היא: מה ניתן לעשות כבר עכשיו, מייד, מתרומחותיים, כדי שאם, חס וחלילה, תהיה התפרצות כזאת, לא ייגרם אסון-שראה לעשרות אלפי אנשים ברדיוס של 20 קילומטר מ"פרוטרום". ובמפרץ-חיפה מדובר על רדיוס של 10 קילומטר.

אלה כדי לזעזע את המדינה ולהתריע על הסכנה הנוראה הזאת היא כשלעצמה מחייבת להיות מאוד לא-שגרתית.

לדעתי, זהו אחד המכנים החשובים ביותר שהכנסת עומדת בהם כמבקרת של מעשי הממשלה, של הרשות המבצעת. הממשלה נמצאת בלחצים נוראים של פעולה, של מעשה, של אחריות. נושאים אלה לא צריכים להרדים את הכנסת, עליה להמשיך לבקר ולהטריד את הרשות המבצעת, את הממשלה, כדי שחס וחלילה לא תתעלם מהאחריות הרוכצת עליה, ושלא יקרה אסון כמקרה זה או זה.

חברי הכנסת, שני דברים זעזעו אותי: טבעי שאני באופן מיוחד אחיה רגיש לשני המקרים האלה. האחד — המכתב של ראש עיריית חיפה על המצב החמור בנושא זה במפרץ-חיפה, כל המפרץ התעשייתי: והמצב במפעל "פרוטרום", שעליו דיבר חבר הכנסת צבן.

במיוחד זעזעו והטרידו אותי דברים שהתפרסמו בעיתון "הארץ" מ'6 בדצמבר 1984. כתב "הארץ" שאל את צבי רייס — יושב-ראש איגוד ערים לאיכות הסביבה בגליל המערבי — מה המצב בכית-החרושת "פרוטרום". התשובה הייתה: "אם יפרוץ גז כלור, עלול להיגרם מוות טוטלי לכל חי ברדיוס של 20 קילומטר" — 20 קילומטר בארץ-ישראל. המדובר הוא בעכו, בנהרייה, בקיבוצי המפרץ, בכפרים ערביים שכסביבה. 20 קילומטר. כל חי. זאת אומר אדם העומד בראש הרשות שצריכה להיות האחראית לזה.

ופסקה אחרת בכתבה זו, שואלים את ראש איגוד הכבאים של מפרץ-חיפה: מה אתם יכולים לעשות אם יקרה חס וחלילה כדבר הזה? — לכן שמחתי שציננת כאן את המכתב שראש העיר גוראל שלח בנושא המפרץ — הכבאים של מפרץ-חיפה וכל הגליל המערבי אומרים: אם חלילה תקרה דליפה קטנה או גדולה של גזים למינייה, כלור או גז רעיל אחר, כל המינים הרעילים שיש במפרץ כולו, אין לנו חשובה על כך. לא רק שאין לנו חשובה, אין לנו גם תרגולת ואין לנו שום יכולת להזעיק את היצבור. עוד לפני שהציבור ידע — חלק ממנו כבר לא יחיה.

יאיר צבן (מפ"ם):
אין אפילו תיאוריה.

אמנון לין (המערך):
אין אפילו תיאוריה.

אני מברך את כל חברי הכנסת שראו לנכון להעלות נושא זה לדיון. אני ממש מצפה לשמוע מה ישיב השר. אדוני השר, לפי דעתי הדבר הראשון שעלינו לעשותו הוא לקבל כאן החלטה. לפני שאציג את שורת ההחלטות שאני מציע, ברצוני לומר שאני יודע את הצרה הגדולה ביותר שלנו: אנחנו ארץ קטנה, חברי הכנסת, קטנה מאוד. אנחנו ארץ קטנה עם יומרות גדולות של תעשייה פורחת, של התקדמות טכנולוגית. כל תעשייה פירושה רעלים. אם תציעו שנשלח את התעשייה לאזורים בלתי נושבים, אני פונה אליך, חבר הכנסת זייגר —

דן תיכון (הליכוד):
את הכול — לנגב.

אמנון לין (המערך):
כן, הכול לנגב. אז גם את עכו נעביר לנגב ואת חיפה נעביר לנגב.

יצחק זייגר (הליכוד):
יתכן שיש תעשייה שלא כדאי כלל לקיים אותה בארץ בגלל השיקול הזה.

120 סוגי חומרים, ושום גורם לא מצא את ידיו ואת רגליו באירוע הזה.

בנושא של זיהום אוויר ומים המצב גרוע אף יותר. לאחר שהוצאו צווים אישיים נגד בתי-הזיקוק בחיפה לצמצום הזיהום ובתום דיונים שנמשכו כשנתיים, ובהם שותף גם נציג בתי-הזיקוק, שהביא ודאי את כל הטענות, גם הטענות הכלכליות, ולאחר שלא הועילו פניות בתי-הזיקוק ליועץ המשפטי לממשלה לעיכוב הצו, שולח מנכ"ל בתי-הזיקוק מכתב לראש הממשלה ולשר האנרגיה, ומהלך עליהם אימים בטענה, שהצו יגרום להפסקת הזיקוק ולסגירת המפעל, מפני שאין ברעתם להפר צווים.

טענה מתחסדת זו, חברי הכנסת, מפהם של מנהלי גופים שאינם מהססים להפר חוקים ולסכן את חייהם של התושבים, מתקבלת. למרבה הצער, בהקשבה אוהדת על-ידי שר האנרגיה, הממונה גם על סידור התורנות של השרים ומשמש יועץ מיוחד לענייני הקואליציה, יש להניח, כי ראש הממשלה מוכנה להאזין לשר האנרגיה ולעצותיו המעילות, והוא גם ידוע בתמיכתו הרבה בפיתוח התעשייה בישראל. יטה נא, שר האנרגיה, חסד לבקשה כזאת וישים לאל את הצו שנועד להפחית מעט מן השואה הבריאותית הניחתת מדי יום ביומו על תושבי חיפה וסביבותיה.

כאשר ראש עיריית חיפה מבקש להקציב שני מיליוני דולר, הנחוצים למערכת בקרה, שהמנע מעט מן הזיהום והסכל של תושבי העיר, משיב: שר האנרגיה תשובה דמגוגית מתחסדת, לאמור: לא יעלה על הדעת להקצות מיליונים בזמן שיש קיצוצים בקצבאות של קשישים וילדים ובתקציבי ביטחון. השר שחל מנוף בקצבאות הקשישים והילדים ובתקציב הביטחון באותה מידה של דמגוגיה והתחסדות שבה הוא מכריז, שלא יעלה על הדעת לסבסד את הדלק למכוניות פרטיות, הכרוז. שהוכחה כנטולת יסוד עובדתי, כלומר — כשקשור דמגוגי של אדם שאינו נזק להטרדה בגין תשלום בעד הדלק הממשלתי של ה"וולוו" שלו, כאשר במקום ביתו שתי מכוניות פאר, היכולות, במחירן, להחזיק עשרות משפחות של אותם קשישים וילדים, שלהם דואג השר שחל. השר שחל, שהוא חיפני, איננו דואג לריאותיהם של תושבי עירו וסביבתה, כי מדובר באילן החדש ששמו התקציב, ואיש בממשלה איננו נראה מטרד במיוחד מתיוקת שנולדים עם זיהום ריאות באזור יבנה.

חברי הכנסת: חברת החשמל, שהיא אחד המזהמים הגדולים, פרסמה תגובה על הטענות בדבר הזיהום הנ"ל ביבנה, ובתגובתה אפשר למצוא אלמנטים של בדיחה טובה, אם תרצו. אלמלא היה הנשוא עצוב וחמור כל כך, ההכרה טרענת במלים פשוטות: אנחנו לא מזהמים, חוץ מזה הקטנו את הזיהום, והזיהום שלנו אינו מזיק. אף נקטנו פעולות לנטרול חלק מהנזק של אותו זיהום. טענתם היא, כי המחקרים מוכיחים, שחלקיקי הפית באשדוד שתחת הכוח איננה פולטת אותם אינם יכולים לחדור לריאות או לסכן את הבריאות, ואין קשר בין מה שהיא פולטת לריחות רעים. החברה השקיעה מאמצים ומשאבים רבים, שהביאו להקטנת הפליטה, שכאמור, אינה קיימת. כמו כן יש מתקן מיוחד המוסיף חומר כימי לפליטה ומנטרל את חומציותה ונוקח. אם כן, תושבי אשדוד ייבנו צריכים להתברך בלבבם ולכרך את חברת החשמל על החלקיקים הבלתי-מזיקים שהיא ניאווה לפלוט על בתיים וחלונותיהם, חלקיקים אשר כעצם אינם נמצאים בריאותיהם של התושבים ובבתיים, ראשית, מפני שהחלקיקים הללו לא נפלטם כלל, שנית, מפני שהם נפלטם רק לכיוון הים,

בהציעי את כל ההצעות האלה, איני פטור מלהציע את ההצעה השביעית. היא קשורה בשאלה מי בממשלה נושא באחריות לכל אותו מכלול של בעיות. אם נקבל את התשובה על השאלה הזאת מהוועדה שאליה יעביר השר את הנושא לדיון, אורא נצטרך לרן שוב ככנסת, כרשות מבקרת, ולקבל על עצמנו את האחריות לכל מה שייעשה או לא ייעשה. אם לא נקבל את התשובה הזאת, אסור, לפי דעתי, לכנסת להרפות מעניין זה. היא חייבת להטריד את הממשלה.

אני חרד מאוד, שאנחנו אפילו לא מתארים לעצמנו איזו סכנה אורכת למרכזי האוכלוסייה בישראל מהמפעלים הרעילים. תודה רבה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אמנון לין, אני מזמין את חבר הכנסת צירלי ביטון.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעקבות האסון שאירע בהודו התעוררה מעט דעת הקהל בארץ, וגם אנחנו, חברי הכנסת, התחלנו לעשות כדי להניע את הממשלה ואת הגורמים האחראים להתחיל לטפל בנושא הזיהום הסכנות האקולוגיות בישראל, אבל, אין מדובר בסכנות של רעלים ותומרים כימיים מסוכנים בלבד, אלא בבהלך ממושך והרסני של זיהום אוויר, מים וסביבה, שמתרחש בכל רחבי הארץ בכל הרמות והסוגים של הזיהומים.

בשבוע שעבר פורסם בעיתון "מעריב" תחקיר מפחיד על המצב בתחום סילוק פסולת רעילה באתר רמת-החובב, שנועד לקלוט ולנטרל את הפסולת הרעילה. כדי לסלק את הפסולת הרעילה, כפי שאמר קודמי, מתי פלד, זקוק המקום להשקעה של 6 מיליוני דולר, ובנתיים הוא קולט את הפסולת ומאחסן אותה באותה רמת סיכון שהיתה קיימת קודם והביאה לסגירתו של האתר הזה. כיום כבר הצטברו בו 800 טונות של פסולת רעילה, ובכלל זה ציאנידים והרעלים הכבדים ביותר, ובמפעלי תעשייה בארץ יש עוד 30,000 טונות שטרם הועברו לאחסון. חלק מהמכלים האלה, חברי הכנסת, עלולים להתעורר תוך חודשים, ורובם תוך שנתיים לכל היותר, ואז יתחילו ויחפורו הרעלים ללא כל ביקורת. אפילו בנוגע לאותו חומר שגרם לאסון הנורא בהודו אין למשרד הבריאות, כך מודה האחראי לכך, כל חוות דעת חיצונית אובייקטיבית, מלבד התמונה המוצגת על-ידי המפעל המייצר את הרעל הזה, המיוצר בישראל ובארבע או בשלוש מדינות נוספות בעולם.

מכאן, חברי הכנסת, אפשר לעבור לדבר על מפגעים ואסונות אפשריים נוספים. מסוגים שונים. הרשימה ארוכה מאוד, ואין כל טעם להאריך ולהלאת את החברים בנחומים. יש להעיר כאן, חברי הכנסת, כי בנושא זה מגלים כלי התקשורת עירנות רבה וראויה לשבח, ומרכים לפרסם נתונים וירידות, אף כי למרבה הצער, אין זה עושה את הרושם הדרוש על האחראים.

הדבר החמור ביותר באותו תחקיר שממנו הבאתי פרטים הוא התמונה המזעזעת העולה מדבריהם של פקידים בכירים ככל משרדי הממשלה והרשויות המקומיות, הממונים על הטיפול בנושא. מדבריהם עולה במפורש, כי אין בישראל כעצם שום גוף אשר מרכז את הטיפול ויודע מהי מצבת הרעלים, היכן הם מאוחסנים וכיצד, מהי השפעתם, איך לנטרלם, ואפילו באילו מומרים יש לכבות דלקה שפורצת בדלקה שפרצה בהרצליה, והזכירו אותה כבר חברים לפני, היו

לנושא זה. הוא רחב בהרבה מהתשובה הטכנית שאתן היום. הוא כולל החל בפרסות אוכלוסייה ותעשייה בכל חלקי ארץ-ישראל, ברמת-הגולן, דרך הגליל, דרך השומרון, דרך יהודה, דרך חבל-יעוזה, וכלה כמובן במרחבי הנגב. הוא כולל את עניין הפיקוח בנושא האחריות הכוללת ואמצעי זהירות למקרה של אסון שיכול לקרות, ואני מקווה שבסופו של הדיון אציע להעביר חלק מן ההצעות לוועדה, אותה ועדה שתעביר בנושא זה, ואני מקווה שאכן היא תעשה עבודה יסודית ותסכם את מכלול הנושאים.

אתיחס בדברי עכשיו לנושא הטכני יותר, מה נעשה עד היום ומה עושים היום.

המעבדה הלאומית לפיסיקה שבמשרד התעשייה והמסחר מפעילה צוות קבוע של אנשים, הבודק באופן שוטף פליטת גזים, חלקם רעילים, לסביבה על-ידי מפעלי תעשייה. צוות מקצועי גדול יותר, שבו, בין היתר, כמה דוקטורים לכימיה, מספק שירותי ייעוץ ומשיא עצות למניעת זיהום אוויר והסכנות השונות הנובעות מכך. מלבד מומחה משתמשת המעבדה בייצוג של מומחה בין-לאומי מתחן-לארץ.

לצד שני צוותים אלה שמפעילה המעבדה הלאומית לפיסיקה, פועלת ועדה בין-משרדית של משרדי הממשלה, הכוללת נציגים ממשרד התעשייה והמסחר, ממשרד הבריאות, ממשרד הפנים ומנציבות המים מטעם משרד החקלאות. תפקידה של ועדה זו הוא לבחון את ההשפעות הסביבתיות של מפעלי תעשייה אורחיים המיועדים לקום, ועדה זו מנסה להתחשב גם באפשרות של היווצרות מוקדי סיכון באחסון חומרי גלם או מוצרי ביניים או מוצרים מוגמרים בעלי פוטנציאל סיכונים גבוה. כאן המקום לציין, כי יש להבחין בין מפעלים חדשים למפעלים קיימים. כאשר מדובר במפעלים חדשים, הוועדה דורשת ומחייבת בשלב התכנון הצעות לפתרונות הנדסיים, משרדנו, באמצעות המעבדה הלאומית לפיסיקה, אינו מאשר הקמת מפעלים חדשים, כאשר הגורמים המקצועיים שהחזרו לעיל מבצעים התנגדות לכך. הוועדה נוקטת פעולה דומה, אך במידה פחותה, לגבי מפעלים קיימים.

בעיה נוספת הומדמת כפנינו כאשר בוחנים את הנושא קשורה בחידושים טכנולוגיים ובחידושים רפואיים. לעתים נעשה שימוש בידע טכנולוגי חדש, כאשר אין מידע עדכני לגבי הסכנה הטמונה ביישומו. רק כעבור זמן נודע על סיכון רפואי הנובע מחידוש זה כעקבות ידע רפואי חדש.

עם זאת, ניתן, כמובן, לשפר את השירותים שנותנת המעבדה הלאומית לפיסיקה, כמו למשל העסקתם של מומחים נוספים מן הארץ ומחוצה לה, וכך להעלות את רמת הביטחון ולהקטין את רמת הסיכון.

במסגרת התקציב הקיים עושה משרדנו את המקסימום האפשרי. עלי לציין, שהאחריות הנובעת מהחוק לבריאות הציבור, על-פי הפקודה לבריאות העם, היא על משרד הבריאות. משרד העבודה אחראי לבטיחות בעבודה, ואילו למתן הרישוי למיקומם של המפעל באזור מסוים אחריות המועצות המקומיות או הוועדה המחוזית שבאחריות משרד הפנים. על משרדנו מוטלת החובה לקיים תעשייה ברמת ביטחון מקסימלית, ואומנם נציג המשרד, ד"ר אבינועם שנהר, מנהל המעבדה הלאומית לפיסיקה, משמש יושב-ראש הוועדה הבין-משרדית של משרדי הממשלה. נציג המשרד מקשר ומתאם בין הגופים השונים שבמשרדי הממשלה המטפלים בעניין ודואג להביא את כולם לידי הסכמה ושיחוף פעולה, זאת בנוסף על התפקידים של פיקוח שוטף ומתן סיוע בייצוג שמספקת המעבדה הלאומית לפיסיקה.

ושלישית, מפני שהם אינם יכולים לחרור לריאותיהם של התושבים, לפי המחקרים של חברת החשמל. העובדה שיש מאות תושבים הסובלים ממחלות ריאה, ושבבדיקות של רופאים חשכו עיניהם של הרופאים, כפי שהם מצוטטים בעיתון, כאשר מצאו בריאותיהם של החולים כחמי פית גדולים — עובדות אלה אינן עושות כל רושם על חברת החשמל ועל המחקרים שלה.

נראה, חברי הכנסת, שהעובדות הללו אינן עושות רושם על הממשלה, על שרי הבריאות, התעשייה והמסחר והאנרגיה, המקבלים את המחקרים של חברת החשמל וחברות אחרות, המזהמות את מימי הארץ, חופיה, אווירה וקרקעה. יש על כך תשובות של חוסר תקציב וגם חשוכות אחרות. למשל, שר התעשייה והמסחר עסוק בניחול משפט שנועד, כמובן, לטהר את ישראל מכתם שחור על כבודה ועל שמה הטוב, ובינתיים מתפתחים כתמים שחורים בריאות תושבי ישראל. למשל, שר הבריאות, שהוא בעצם מומחה לנושאים של ביטחון, אי-נסיגה מלבנון, תפקוד הממשלה ושריה ושאפה לראשות הממשלה, כל זה איננו משאיר זמן רב לטיפול בנושאי אקולוגיה ובריאות התושבים, מלבד אולי בריאותם של שר אחר שהזכרתי, שמתואר כמחלה שגם היא נגרמת מזיהום. ולמשל, שר האנרגיה מטפל בנושאי האנרגיה, אבל אין לו כסף לאקולוגיה כי הוא דואג לקצבאים, לקשישים ולילדים.

חברי הכנסת, יש ודאי בעיות רבות שצריך לטפל בהן, וכראש ובראשונה בעיה כלכלית-חברתית, הנובעת מההתדרדרות החמורה בכלכלת ישראל, שאליה הגענו בגלל המדיניות המטרופולית של הממשלות הקודמות. ודאי, יש בעיות אחרות, אינפלציה, לבנון וכו', אבל אין פירוש הדבר שיש להזניח את הטיפול בבעיות האקולוגיות ובמניעת אסונות אפשריים, כשיפור המצב הגורם לזנקים בריאותיים קשים לתושבי המדינה. תושבי המדינה חרדים לכלכלה, דואגים מפני פיטורין, אבל גם אדם שיש לו עבודה וכסף לגמור את החודש, אין לו די כדי לטפל במחלות ריאה של ילדיו, וודאי שלא יהיה לו כוח לעבוד אם הוא עצמו ייפול למשכב; שלא לדבר על כך שתושבים שאינם חשופים למפגע אקולוגי מהסוג הנ"ל אינם יכולים לישון כלילה מפני הפחד מאסון של פיצוץ או הרעלה המונית.

לסיכום, יש לעשות בראש ובראשונה לריכוז הטיפול בנושא זה בידו גוף אחד, שיהיו בידיו כל הסמכויות והתקציבים הנחוצים כדי לאלץ מפעלים לדאוג לבטיחות, כדי לשאת פרויקטים ארציים, כגון האתר ברמת-החובב להרחקת פסולת ולנטרלה, וכדי לדאוג למניעה או לפחות להפחתה של היהומים הנגרמים מתחנות-כוח, בחיזוק וכו'.

כמו כן, יש כוח לפרויקטים גרנדיוזיים, כגון כורים גרעיניים המתוכננים לקנייה בצרפת וראש הממשלה נוקק להם משום-מה להכתרת ביקורו בצרפת בהצלחה. פרויקט כזה, מלבד שהוא בזבז נוסף של משאבי המדינה על חשבון דברים חיוניים אחרים, כגון הפרויקט האומלל של תעלת-המים והמטוס "לבאי" התקוע בגרוננו כמו עצם וכגון מלחמת לבנון, יתחילו אתו ולא יודעים איך לסיימו. מלבד זה, הכורים הנ"ל עומדים ודאי להגדיל את הצרות שאנו בעיצומן ולהוסיף על הסיכונים והזיהומים האקולוגיים שאנו כבר נחונים בהם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון. דברי תשובה לחמשת חברי הכנסת יינתנו על-ידי שר התעשייה והמסחר.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מייחס חשיבות רבה

כימי, הנחשב במדינות הגוש המזרחי לנושק מקובל. עוכדה היא, שנשק כזה הופעל במלחמת תימן על-ידי חיל המשלוח המצרי, על-ידי עירק במלחמתה כאירן, ועל-ידי ברית-המועצות במלחמתה באפגניסטן.

אני מציע להוריד את הצעתו של חבר הכנסת צירלי ביטון מעל סדר-היום, כי אין דיון בהצעה כזאת, אם בוועדה ואם במליאה, מועיל, רצוי או אפשרי. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת רפאל איתן. אבל, לאחר ששמעת שהשר כבר ביקש להסיר את ההצעה מעל סדר-היום, כבר לא היתה בידך הצעה נוספת. להבא אצטרך לשאול אותך, ברשותך.

חבר הכנסת יאיר צבן, אתה מסכים שהצעתך תעבור לוועדה בהצעת השר?

יאיר צבן (מפ"ם):
מסכים.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת מתתיהו פלד, אתה מסכים להצעת השר להעביר את הנושא לוועדה?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
מסכים.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת יצחק זייגר, אתה מסכים?

יצחק זייגר (הליכוד):
מסכים.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת אמנון לין, אתה מסכים?

אמנון לין (המערך):
מסכים.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה. חברי הכנסת, לדעתי, זהו נושא שצריך לעבור לוועדת הפנים. אבל, מאחר שאחד המציעים ביקש שהוא יועבר לוועדת הכנסת, והיא אולי תקבע ועדה משותפת לשלוש ועדות, אני מציע שנעביר את הנושא לוועדת הכנסת והיא תקבע את גורל ההצעה ובאזיה הרכב היא תידון.

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר לוועדה את הצעות ארבעת חברי הכנסת — יאיר צבן, מתתיהו פלד, יצחק זייגר ואמנון לין.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הנושא שהעלו חברי הכנסת י" צבן, מ' פלד, י" זייגר וא' לין לוועדה שתקבע ועדת הכנסת נחקקה.

היו"ר א' נחמיאס:

אני מעמיד עתה להצבעה את הצעתו של חבר הכנסת צירלי ביטון, שהדין על הצעתו יתקיים במליאה, ומולה את הצעת השר להסיר את הצעתו של חבר הכנסת צירלי ביטון מעל סדר-היום.

לסיכום ברצוני לומר, כי האינטרס המוצהר של משרדנו הוא לקיים תעשייה ברמת ביטחון גבוהה ביותר. וזהו חובתנו, וכך נפעל. כולם מכירים בצורך החיוני לקדם ולפתח את התעשייה הישראלית. אך עם זאת יש לזכור, כי עצם קיומה של תעשייה יוצר בעיות בטיחותיות. אנו מתמודדים עם בעיות אלו, דואגים ונאגל לשמור על איכות הסביבה ובריאות הציבור.

בדרכי ציינתי שלושה משרדי ממשלה האחראים לנושא מנקודת מבט שונה, אך מבחינת החקיקה הקיימת, שישה משרדים נוספים אמורים לטפל בנושא מהיבטים שונים של הממשלה. לפיכך תדון הממשלה בקרוב בהצעת החלטה שתהיה בה ראייה לאומית כוללת להתמודדות עם הנושא.

אני מציע להעביר את ההצעות של חבר הכנסת צבן, חבר הכנסת לין, חבר הכנסת זייגר וחבר הכנסת פלד לוועדה. אני מבקש להסיר מסדר-היום את הצעתו של חבר הכנסת צירלי ביטון. בגלל סיבה פשוטה אחת — הנושא הוא כל כך רציני, ואני חושב שצריך לגעת בו ברצינות ולעסוק בו, ואי-אפשר בהודמנות זו לקיים מתקפה כוללת על כל משרדי הממשלה —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שר התעשייה והמסחר א' שרון:
— בנושאים שאינם רלבנטיים כלל, לכן אני מבקש להסיר את הצעתו של חבר הכנסת ביטון מסדר-היום —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

שר התעשייה והמסחר א' שרון:
— ואת הצעותיהם של חברי הכנסת האחרים להעביר לוועדה. אני מקווה שהוועדה תדון ואכן תגיע לפתרונות כוללים, כפי שהזכרתי, הכוללים את פריסת התעשייה בכל חלקי ארץ-ישראל, ואין מדובר ב-16 קילומטר. למיטב ידיעתי, המרחק מן הירדן אל הים איננו 16 קילומטר, למזלנו.

אמנון לין (המערך):

לא הבנת אותי, אדוני השר.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:
הוא גדול הרבה יותר. המרחק מן החרמון לאילת, למזלנו, הוא מאות קילומטרים. אני מקווה שגם בפריסה נכונה, הן של האוכלוסייה והן של התעשייה, בשטחים האלה בכל חלקי ארץ-ישראל, יהיה ללא ספק משהו מן הפתרון לבעיה שהעלו חברי הכנסת.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לשר התעשייה והמסחר.

חבר הכנסת רפאל איתן ביקש להציע הצעה אחרת. בבקשה.

רפאל איתן (התחיה-צמח):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מניעת סיכונים רבתיים, כלומר מה שמכונה פיגוע המוני, אם מחמת תקלה ואם בעטיה של פעילות עוינת, מחייבת היערכות ברמה לאומית כוללת, כי עקרונית אין הבדל בסיכונים וההיערכות להפחתת הנזק דומה. לא רק מאגרי חומרים רעילים מהווים סכנה כזאת, אלא גם חומרים כימיים המצויים בידי אויבנו, חומרים המשמשים נשק

ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר הכנסת צ' ביטון בסדר-היום נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:

אני קובע שהנושא שהעלה חבר הכנסת צ' ביטון הוסר מעל סדר-היום.

ה צ ב ע

בעד ההצעה לכלול את הנושא שהעלה חבר הכנסת צ' ביטון בסדר-היום

— מיעוט

בעד ההצעה שלא לכלול את הנושא שהעלה חבר הכנסת צ' ביטון בסדר-היום

— רוב

יא. הצעה לסדר-היום

הסכם להקמת אזור סחר חופשי עם ארצות-הברית

עליידי הממשלה, ולבסוף יתברר שההסכם לא נבחן ציבורית ויש בו עיוותים קשים שאינם ניתנים לתיקון.

מובן שלא זהו המקרה שלפנינו. אבל בכוונתי להציג בפני הכנסת לשם השוואה את התהליך בארצות-הברית. בארצות-הברית נדון הנושא במשך חודשים ארוכים בוועדות השונות של הקונגרס והסנט, כשהוועדות מקיימות שמיעה — Hearing — וכל מי שחושב שהוא עלול להיפגע מציג את עמדותיו וזוכה להתייחסות. למעשה, הטענות נשמעו, נבחנו, ובפרט כל פרט נבדק על-ידי הוועדות של הקונגרס, ובכל מקום שהאמריקנים חשבו שעלולה להיות פגיעה כלשהי בתעשייה האמריקנית, הוכנסו סעיפים מגבילים. האמריקנים אף טרחו לשלוח משלחת של הקונגרס לישראל, כדי שזו תשמע את טעוניה התעשייתית הישראלית.

מה קרה בארץ? בארץ שורות דממה, והדבר מעורר מחשבות באשר לפיקוחה של הכנסת על פעולות הממשלה ויכולתה של הממשלה לחתום על הסכמים מבלי שהללו יידונו כלל בכנסת. מה שקרה עד כה גובל בהתבטלותה של הכנסת נוכח הממשלה.

בעת המשאומחן השתמשו האמריקנים, בתשובה על טיעונים בדבר פגיעה ביצוא הישראלי, בנימוק מעניין: הקונגרס לא יאשר הטבות למוצרי הטקסטיל, ההלבשה והמזון, ולכן הם אינם יכולים לקבל את תביעות ישראל. אני שואל: אולי מוטב שגם אנחנו נשתמש בטיעון הזה ונאמר, שהכנסת אינה יכולה לקבל כמה מן התביעות שלהם?

ועתה, לגופו של עניין. ראשית, אני רוצה להסביר כאן מושג שאשתמש בו, לדעתי — אבן-יסוד בהבנת הנושא, והוא מה שנקרא G.S.P. — שיטת העדיפויות הכלליות שעל-פיה החליטה ארצות-הברית בשנת 1976 לאפשר ל-3,000 מוצרים שיוצרו במדינות מתפתחות להיכנס לארצות-הברית כשהם פטורים ממכס. תוקפו של הסכם זה היה אמור לפוג בינואר 1985, ולמדינת ישראל אכן היתה בעיה.

קראתי מאמר של מר משה סמדר, מי שניהל את המשא-ומתן עם האמריקנים, וכך הוא כותב בחורש יולי השנה: "לו ניתן היה להבטיח ששיטת העדיפויות האמריקנית — ההנחות על היצוא הישראלי, מה שקראתי לו G.S.P. — על כל מגבלותיה תחוקים שנים רבות, לא היה צורך דחוף בכינוס אזור סחר חופשי בינינו לבין ארצות-הברית, במטרה להבטיח המשך ייצואנו ליעד זה".

אני מקבל את הגישה שהנחתה בעבר את השר גרעון פת, בעת שהיה מיתון בארצות-הברית, לפני שנתיים. היתה סכנה שה-G.S.P. לא יחודש, והוא היטיב לעשות כשהחל לנהל משאומחן על הקמת אזור סחר חופשי. אלא שבינתיים נשתנו הנסיבות. הכלכלה האמריקנית התאוששה, ולפני כחודש וחצי

היו"ר א' נחמיאס: חבר הכנסת, אנחנו עוברים לסעיף הבא, הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת דן תיכון: הסכם להקמת אזור סחר חופשי עם ארצות-הברית. חבר הכנסת דן תיכון, בבקשה.

דן תיכון (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כידוע לכם, אני היום במסכת ברכות, ואני רוצה לאחל לשר הצלחה בנושאים שעליהם הוא נאבק כיום.

בהזדמנות זו אני רוצה לומר כמה מלים לשר המדע והפיתוח גרעון פת, שגלגל את הרעיון של הקמת סחר חופשי עם ארצות-הברית עד לשלבי האחרונים, מתוך אמונה והכרה כי ההסכם יפתח אופקים חדשים ואפשרויות ללא גבול לפני כלכלת ישראל. לצערי הרב, אני חולק במקצת על ההערכה, שההסכם הזה יציג לפני כלכלת ישראל פריצת דרך גדולה.

באותה הזדמנות אני רוצה להודות לחברי, עובדי משרד התעשייה והמסחר, אשר דחפו את הנושא ללא הפוגה ובמרץ חסר תקדים הביאו את ההסכם אלי סיום; ואולי לא, שכן לא שמענו בזמן האחרון על מה שעתידי לקרות בשלב האחרון של הדיונים.

כשאני סוקר את השתלשלות העניינים בנושא ההסכם להקמת אזור סחר חופשי, יש לי רושם, לעתים, ששני הענקים בכלכלה העולמית, ארצות-הברית מצד אחד וישראל מצד שני, החליטו לחתום על הסכם כלכלי ראשון מסוגו, על בסיס של שוויון כוחות כלכלי, כשכל אחת מן המעצמות מוכנה לתת הטבות על בסיס שוויוני והדדי בלבד. לי זה נראה פשוט קצת מוגזם ואולי גם לא מובן.

את דברי אחלק לשניים: בחלקם הראשון אעסוק בהסכמים שנחתמים על-ידי הממשלה ואינם מובאים כלל לדיון בכנסת ובוועדותיה, ובחלקם השני אעסוק במהות ההסכם ובתרומתו לפיתוחה של כלכלת ישראל.

הנושא המכונה הסכם להקמת אזור סחר חופשי, הסכם שטרם נחתם, כנראה בגלל חילוקי דעות — ואולי אני טועה — לא הובא לדיון בכנסת ובוועדותיה, שכן איש מן המטפלים לא חשב, ואולי בצדק מבחינתו, שיש צורך חוקי להביא את הנושא לדיון הכנסת ולאישורה.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת גולדשטיין וחבר הכנסת גרופר, הנואם אומר דברי טעם, נא להקשים לו.

דן תיכון (הליכוד):

אני יכול להביא את הנושא הזה לידי אבסורד באומרי, שתיאורטית קיימת אפשרות, ששר ינהל משאומחן עם מדינה כלשהי, יגבש הסכם כלכלי חשוב מאין כמותו, ההסכם ייחתם

לסגן יושב-ראש הכנסת. אני מאחל לך הצלחה.
אדוני שר התעשייה והמסחר, בכקשה.

שר התעשייה והמסחר א' שרון:
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני שמח על דבריו של חבר הכנסת דן תיכון. אני אכן סבור שטוב שהכנסת תיתן דעתה על העניין ואף נוכל להסתייע בה. אני אמליץ, בסופו של דבר, להעביר את הנושא לוועדת הכספים, כי הוא מחייב דיון מפורט. אני חושב בהחלט, שטוב שהכנסת תהיה מעורבת בנושא הזה, ובצורה רצינית.

מצבה הכלכלי והגיאופוליטי של ישראל מחייב אותה לחפש פתרונות לבעיות מאון החשולמים בתחום הגדלת היצוא, עיקרון מרכזי זה הביא, בשנות השבעים, לחתימת הסכם עם הקהילייה האירופית, הסכם אשר השפעתו היתה חיובית בכלל, ובפרט בתחומי הטקסטיל וההלכה, שקיבלו העדפה גדולה בתחום המכסי ושחרור מהגבלות בלתי מכסיות לצומת ארצות ספקיות אחרות.

במקביל התפתח היצוא לארצות-הברית באופן חיובי, כתוצאה משיטת העדיפויות של ארצות-הברית, ה-G.S.P., שלפיה מעניקה ארצות-הברית פטור ממכס ליבוא מארצות מתפתחות. בשיטה זו נכללים כ-3,000 מוצרים, למעט יהלומים, מטוסים ואשלג, הנהנים מפטור כללי הניתן לכל הארצות. כמו כן לא נכללים בשיטה זו מוצרי טקסטיל והלבשה, כמה מוצרי מזון, כימיקלים מסוימים, רכיבים אלקטרוניים ומוצרי מתכת בסיסיים.

שיטה זו הופעלה לראשונה בשנת 1976. במהלכה גדל יצוא מוצרים אלה מ-110 מיליון דולר בשנת 1976 ל-513 מיליון דולר בשנת 1983 — פי 4.7, כאשר היצוא הכולל לארצות-הברית, עם יהלומים, גדל מ-440 מיליון דולר ל-1,350 מיליון דולר בתקופה המקבילה — פי 3.

ב-1982 החלו הדיונים בארצות-הברית על חידוש חוק העדיפויות של ארצות-הברית, אשר תוקפו יפוג בתחילת 1985. היה ברור שהחוק, אם יחדש, יתקבל כתנאים יותר מתמימים, וכתוצאה מכך חלק מהיצוא הישראלי לא יוכל בעתיד להמשיך ולהינות מפטור ממכס.

עובדה זו הביאה את ישראל להיכנס למשא-ומתן להקמתו של אזור סחר חופשי, אשר יבטיח את המשך הגישה הפטורה ממכס למוצרים ישראליים, אשר כיום נהנים משיטת ה-G.S.P., ולמוצרים אחרים שאינם כלולים בשיטה ואינם מסוגלים לחדור לשוק האמריקני בגלל חומות המכס הגבוהות.

עצם הבטחת הגישה החופשית לשוק האמריקני על בסיס חווי, ללא הגבלות, תעודד הגברת ההשקעות, במיוחד בענפים המתוחכמים שלהם מהווה ארצות-הברית שוק פוטנציאלי חשוב. בעקבות ההסכם תהיה לישראל גישה חופשית בלתי מוגבלת בזמן ובחיקף לשווקים החשובים בסחר העולמי — ארצות השוק המשותף וארצות-הברית.

רבותי, חברי הכנסת, כבר כיום, לאחר חידוש חוק ה-G.S.P. ובהתחשב במידת ההתקדמות של המשא-ומתן שיושם, להערכתך, בתקופה הקרובה, קיימת התעניינות רבה להשקיע בישראל, במיוחד בקרב משקיעים אמריקנים. כמובן, אני אומר זאת בהתאמת גילויי אומר שזה נכון כאשר זה קיים, כאשר מדובר בחוק. זה אינו חופס כל עוד לא יהיה כאן ייצוב בכלכלה. טועה מי שתושב שעצם החוק הזה יגרור אחריו מיד השקעות. ראשית כול צריך להיות ייצוב במשק, וזה הדבר הראשון: יציאה מהמצב שבו אנחנו נתונים. אבל ללא ספק, אני

נתבשרנו, כי ארצות-הברית מאריכה את שיטת ה-G.S.P. לשמונה שנים וחצי. נכון שיש כמה התניות שבהן הנשיא יכול להתערב, אבל לא זה המקרה. באותו רגע היה צריך להאט את קצב המשא-ומתן, שכן רוב המטרות הושגו. אלא שאנחנו, כתמיד, רוצים להביא את הדברים לכלל גמר, ומהר, ולא שמים לב שהמצב השתנה בינתיים.

קיימנו דיונים במשך שנים, בעת שחתמנו על ההסכם עם השוק המשותף. ישבנו שנים במשרד התעשייה והמסחר ודנו על כל פריט ופריט, על כל פסיק, ורק לאחר שהנושא נבדק ונערכו סקרים רבים, הובא הסכם לכלל גמר ונחתם בשנת 1975.

אינני רוצה להיכנס לזיכרון, אבל כל מי שמעיין בנתוני היצוא לארצות-הברית מגלה, שבשנת 1976, היצוא לארצות-הברית, שהיה חייב ממכס, השתכס כ-65% מכלל היצוא, ואילו בשנת 1982, זאת אומרת לפני שנתיים, הוא השתכס בסך הכול כ-5%.

מה שאני בא לומר הוא, שבמצב הנוכחי, ללא הסכם, כמעט כל היצוא שלנו לארצות-הברית פטור ממכס. רק 5% ייכביע ממכס. נדמה לי שב-1984 האחנו שחייב ממכס ירד מ-5% ל-3%. אם בעיות הטקסטיל, ובעיות מוצרי המזון לא יבואו על פתרונן, באמת אינני רואה מה יכול ההסכם הזה, בטווח הקצר, לתת לנו.

אנחנו צריכים לזכור, שאנחנו עדיין נמצאים בשלב שבו אנחנו מפתחים תעשיות חדשות, בעיקר תעשיות מתוחכמות שזקוקות להגנה, לפחות בתקופה הראשונה. מיייתן להם הגנה בפני התעשייה האמריקנית? הרי הם נחשפים מיד. במסגרת ההסכם אנחנו מתחייבים לבטל את הסובסידיות ליצוא תוך ארבע-חמש שנים.

אני שואל את עצמי: אנה אנו באים אם נצמצם בשלב ראשון ונבטל, בשלב שני, את הסובסידיות? להערכתך, זאת תהיה מכה קשה.

אומרים לי, שברגע שייחתם ההסכם יבואו משקיעים מאירופה ויקימו כאן מפעלים שייצאו לארצות-הברית. זאת אמרו לנו גם בעת שחתמנו על ההסכם עם השוק המשותף. אמרו לנו שהאמריקנים יבואו להשקיע בישראל כדי לייצא את התוצרת לאירופה. זה לא קרה, וודאי שזה לא יקרה, שכן המשקיעים, לפחות היום, דוחים כנראה את התוכניות שלהם.

לסיכום אומר: את המשא-ומתן צריך להאט. ועדת הכספים חייבת להקים ועדת-משנה שתעסוק בנושא במשך תקופה קצרה, תשמע את כל הגורמים, תלבן את כל הבעיות, תעיין בכל המסמכים, ורק לאחר שתסיים את המלאכה תוכל לבוא הממשלה ולומר לנו שאכן הזמן בשל לחתימה על ההסכם הזה; כאמור, רק לאחר שהכנסת חסיים את הברדיקה המהירה שלה.

במצב הנוכחי, לא ברור לי אם יש תשובות חיוביות על כל הבעיות שהתעוררו במהלך המשא-ומתן. אני יודע, אדוני השר, שהרחקנו לכת, אבל אני מציע שכל זאת נקפיד על הפרוצדורה הנכונה, נבדוק את העניין, אולי פעם נוספת, ורק לאחר מכן נחתום על ההסכם, שהוא, כאמור, איננו כבחנית פריצת דרך ליצוא הישראלי, לפחות בשלב הזה.

אני מבקש שהכנסת דיון בנושא זה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דן תיכון, וכרכות מאלופות להיבחרך

וסעיף שמאפשר לנקוט אמצעי הגנה מפני יכוא מתחרה, שעשוי לגרום נזק לתעשייה המקומית.

לסיכום, רבותי חברי הכנסת, הסכם הסחר החופשי עם ארצות-הברית, המעניק פטור ממכס וממגבלות כמותיות, פותח בפני ישראל שוקי יצוא נוספים, בצד חשיפה הדרגתית ליכוא מתחרה. תהליך זה יסייע לשיפור מאזן התשלומים, לשיפור הקצאת המשאבים במשק, לעידוד השקעות ולפיתוח תעשיות בעלות כושר תחרות.

עם כל ההטבות שהזכרתי אותן כאן, אני מקבל בהחלט שיש מקום לדאגה בשורה של תחומים. לכן אני מציע להעביר את ההצעה לדין בוועדה. אני מקבל שזו תהיה ועדת הכספים, בגלל ההשפעה והכוח המיוחדים שיש לוועדה הזאת. והייתי בהחלט ממליץ, אם ניתן, שהדיון בוועדת הכספים בנושא זה אכן יוקדם, כי יש שורה של נושאים שטרם סוכמו, ואשמח מאוד אם הכנסת תיתן דעתה עליהם עוד כטרם נגיע לשלב החתימה על ההסכם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לשר התעשייה והמסחר. אני שואל את חבר הכנסת תיכון, האם הוא מסכים להעביר את הנושא לוועדת הכספים.

דן תיכון (הליכוד):
כן.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, לפנינו הצעה אחת — להעביר את ההצעה לסדר-היום של חבר הכנסת תיכון לוועדת הכספים. אני ממעיד להצבעה הצעה זו.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את

הנושא לוועדת הכספים — רוב

נגד — אין

ההצעה להעביר את הנושא לוועדת הכספים
נתקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:

אני קובע שהצעתו של חבר הכנסת דן תיכון תועבר לוועדת הכספים.

חברי הכנסת, מיצינו את סדר-היום לישיבה זו. הישיבה הבאה של הכנסת מחר, יום ג', בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 19:28.

למד זאת משיחות עם משקיעים, ההסכם עומד כרקע לכל ייסיון או מחשבה שם על השקעה בישראל.

אבל, נציין שחוק ה-G.S.P. החדש, ללא הסכם הסחר החופשי, היה מחייב את ישראל לעמוד בשורה של תנאים והתחייבויות, שהיו מקשים את הגדלת היצוא הישראלי לארצות-הברית. ישראל היתה נדרשת, כדודאי, להמשיך להפחית את שיעורי המכס בכמה מוצרים החשובים לארצות-הברית, במקביל להפחתת המכס מהשוק המשותף. סביר להניח שכמה פריטים כבדי משקל ביצואה של ישראל לארצות-הברית היו מאבדים את הזכאות לפטור בשנים הקרובות. ביניהם — שרשרות זהב, סוגים מסוימים של ציוד רפואי ועוד.

ענפים מסוימים החשובים להתפתחות היצוא, כמו רוב מוצרי המזון, ענפי הטקסטיל וההלכה, העור, אריחי קרמיקה, רכיבים אלקטרוניים, מוצרי מתכת ועוד, אלה אינם נכללים כלל כשיטת ה-G.S.P. לעומת זאת, מוצרים אלה ונוספים הוכנסו למסגרת הסכם הסחר החופשי; רובם, כ-60% מהמוצרים בעלי פוטנציאל היצוא, כבעלי פטור מיידי, ובחלקם עד 1 בינואר 1989. שאר המוצרים, אשר הוגדרו כרגישים מאוד או רגישים, יזכו לפטור ממכס עד 1 בינואר 1995. בתחום זה נכללים ורדים, מוצרי עגבניות, רכו ומיצי פרי הדר, מוצרי הלבשה מסוימים ועוד. אגב, סעיף זה אמרתי במשפט אחד, אבל הוא כולל חלקים מאוד רציניים מהתעשייה שלנו. הוא פוגע, ללא כל ספק, על-ידי ההגבלות ומשיכת הדברים עד 1995, בנושאים רגישים מאוד. אני רוצה להדגיש שניים, שהם אולי הרגישים ביותר: הטקסטיל ומוצרי החקלאות המעובדים.

בצד היכוא, לגבי מוצרים שבהם קיים חשש לפגיעה בתעשייה הישראלית, יגיעו המכסים לאפס רק ב-1 בינואר 1995. ובתחום היכוא יש לזכור, חברי הכנסת, כי תוספת הסיכון בחשיפת המשק בפני יכוא מתחרה היא קטנה יחסית היות שממילא בתחילת 1989 תהיה התעשייה הישראלית חשופה ליכוא של תוצרת אירופית, עם יישומו המלא של ההסכם עם מדינות השוק. על ישראל אף יקשה, במערכת יחסיה עם ארצות-הברית, לקיים אפליה משמעותית של הייכוא מארצות-הברית ביחס לייכוא מארצות השוק, מה עוד שעידוד הטיית הסחר לטובת השוק המשותף ולרעת ארצות-הברית אינו רצוי מבחינה כלכלית.

בנוסף על כך קיימים בהסכם סעיפי ביטחון, כגון סעיף "מאזן התשלומים", המאפשר להפעיל באופן זמני צעדים מגבילי סחר במקרה של בעיות חמורות במאזן התשלומים,